Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 64 (16587) | 1984 оной мартын 17, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

КПСС-эй ЦК-да

Союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудай, партиин крайкомуудай, обкомуудай секретарьнарай, мүн министерствэнүүд болон албан зургаануудай, түбэй эмхинүүдэй түлөөлэгшэдэй зүблөөн мартын 14—15-да КПСС-эй ЦК-да боложо, партиин XXVI съездын ба КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдтэ үндэһэлэн, хариин оронуудтай Советскэ Союзай тогтоодог гадаадын экономическа, эрдэм, техникын, соёлой болон бусад харилсаа холбооной ашаг үрэтэй байлгын асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь Е. К. Лигачев оролто үгэ хэлэжэ зүблөөе нээгээ.

КПСС-эй ЦК-гай таһагуудые даагшанар С. В. Червоненко, Л. М. Замятин, КПСС-эй ЦК-гай таһагуудые даагшанарай нэгэдэхи орлогшонор О. Б. Рахманин, В. В. Загладин элидхэлнүүдые хэһэн байгаа.

Компартинуудай ЦК-нуудай секретарьнар: Украинын А. С. Капто, Белоруссиин А. Т. Кузьмин, Казахстанай К. К. Казыбаев, Молдавиин П. П. Петрик, Латвиин И. А. Андерсон, КПСС-эй Краснодарай крайкомой секретарь В. Н. Щербак, КПСС-эй МГК-гай секретарь Р. Ф. Дементьева, КПСС-эй Новосибирскэ обкомой секретарь Л. Ф. Колесников, КПСС-эй Волгоградска обкомой секретарь В. Б. Ростовщиков, КПСС-эй Ленинградска горкомой секретарь А. Ф. Дубов, мүн министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй орлогшонор Г. К. Журавлев, Л. Н. Ефремов, В. Е. Ивашов, С. С. Никитин, Е. В. Иванов, СССР-эй худалдаа наймаанай-промышленна палатын президиумэй түрүүлэгшэ Е. П. Питовранов, ВЦСПС-эй туризм болон аяншалгын талаар Түбэй соведэй түрүүлэгшэ А. Х. Абуков болон бусад нүхэд элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаба.

(ТАСС).

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ, СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ, СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭИ СОВЕДЭЙ ТОГТООЛ

Юрий Владимирович АНДРОПОВОЙ ДУРАСХААЛЫЕ МҮНХЭЛХЭ ТУХАЙ

Коммунис партиин болон Совет гүрэнэй, дэлхэйн коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, үнэн сэхэ ленинец, эб найрамдалай ба коммунизмын түлөө дүлэтэ тэмсэлшэ Юрий Владимирович Андроповой түүхэтэ алдар габьяае хараада абажа, тэрэнэй дурасхаалые мүнхэлхэ зорилготойгоор КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болон СССР-эй Министрнүүдэй Совет **нигэжэ тогтообо:**

1. Тэрэнэй түрэһэн Ставрополиин хизаарай Нагутская станцида Ю. В. Андроповой бюст табиха.

2. Ярославска областиин Рыбинск хотые Андропов хото;

Ставрополиин хизаарай Курсавска районние Андроповско район гэжэ шэнээр нэрлэхэ.

3. «Ростсельмаш» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлдэ;

Новолипецкэ металлургическа комбинадта;

агаарһаа добтолгодо хамгаалалта хэхэ Ленинградай сэрэгэй-политическэ дээдэ училищада;

дээдэ һургуулинуудай нэгэндэ;

Ленинэй орденто, Улаан тугта гвардейскэ танкова Кантемировскэ дивизидэ;

Улаан тугта Баруун-Хойто хилын харуулай округой хилэ сахигшадай отрядта;

Зам харилсаанай министерствын Хойто-Осетиин АССР-эй Моздок хотодохи 108-дахи дунда һургуулида;

Петрозаводск хотын пионернүүдэй ордондо;

Москва хотын проспект гү, али талмайда, Ярославль, Петрозаводск болон Ступино (Московско область) хотонуудай нэгэ-нэгэ үйлсэдэ;

Далайн-Сэрэгэй Флодой корабльда Ю. В. Андроповой нэрэ олгохо.

4. Петрозаводскын О. В. Куусиненай нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй, Ярославлиин политехническэ институдай, дээдэ һургуулинуудай нэгэнэй студентнэртэ зорюулжа, Ю. В. Андроповой нэрэмжэтэ 12 стипенди тогтоохо.

5. Ярославска областиин Володарскиин нэрэмжэтэ судна бүтээлгын заводой байшанда, Ю. В. Андроповой хүдэлмэрилһэн СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй байшанда, тэрэнэй ажаһууһан Москва хотодохи Кутузовска проспектын 26-дахи гэртэ мүнхэлэлгын самбарнуудые бии болгохо.

6. Улаан талмай дээрэ Кремлиин ханын дэргэдэхи Ю. В. Андроповой хүүр дээрэ бюст табиха.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕТ | СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМ | СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕТ

БАРУУН СИБИРИИН ЕХЭ ХАРАА ТҮСЭБҮҮД

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ Н. К. Байбаков түрүүтэй СССР-эй Госпланай үргэдхэгдэмэл нүүдэл коллеги мартын 10—14-дэ Тюменьскэ областьдо хүдэлмэрилөө. КПСС-эй XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдһээ, һүнгагшадай урда нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ дотор тодорхойлогдоһон зорилгонуудай үндэһөөр нефтиин ба газай промышленностиин предприятинуудай хүдэлмэритэй тэрээндэ хабаадагшад танилсаһан байна.

Предприятинуудай ба барилгануудай хүдэлмэришэдтэй, мэргэжэлтэдтэй, хүтэлбэрилэгшэдтэй, Шэнэ Уренгойн, Ноябрьскын, Нижневартовскын, Сургудай, Тобольскын партийна эдэбхитэдтэй уулзалгануудай үедэ нефть болон газ олзоборилгын, элшэ хүсэнэй ба тэдэнэртэ дүтэрхы һалбаринуудые оронoй удаан болзорой Элшэ хүсэнэй программын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан хүгжөөлгэдэ хабаатай үргэн олон асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Газай ба газай конденсадай нөөсэнүүдые үргэлжэ дээрэнь хэрэглэхэ, нефть олзоборилгын техникэ ба түхеэрэлгэнүүдэй шанарые, найдамтай бата бэхи байлгые дээшэлүүлхэ, эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтые хурдадхаха, технологи нарижуулан һайжаруулха асуудалнуудта гол анхарал хандуулагдаһан байгаа. Гэр байрын ба граждан барилгын эршэ дэлисые дээшэлүүлгэдэ, барилгын индустриин предприятинуудай баазые бэхижүүлгэдэ, ажалшадай ажаллаха арга боломжо болон һуудал байдалые улам саашадань һайжаруулгада онсо анхарал хандуулагдаба.

Партиин Тюменскэ обкомой нэгэдэхи секретарь Г. П. Богомяков, Тюменскэ областной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ В. В. Никитин, хэдэ хэдэн министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд коллегиин заседанида хабаадаһан байгаа.

(ТАСС).

ОЙН БАЯРАЙ СУГЛААН

Совет арадай гайхамшагта илалтануудай болохо — шэнэ газар элдүүрилжэ ашаглагдаһаар 30 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан гүрэнэй Буряадай Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай ордон соо болобо.

Эндэ Буряад ороной нютаг, ажахы бүхэндэ шэнэ газар хахалжа, элдүүрилжэ, алтан таряа долгитуулһан ажалша бэрхэ, шэнэ газар хахалагшадай түрүү зэргэдэ ябаһан хүнүүд, тэдэнэй һайн һайхан хэрэгые мүнөө үргэлжэлүүлжэ байһан колхоз, совхозуудай тракторна бригадануудай бригадирнар, полиин эзэд — агрономууд байлсаба.

Энэ ойн баярта зорюулжа, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, республикын агропромышленна нэгэдэлэй соведэй түрүүлэгшэ А. С. Берещинов һонирхолтой элидхэл хэһэн байна.

Удаачь гушан жэлэй саада тээ эхилһэн энэ агуу ехэ хүдэлөөндэ хабаадалсаһан, шэнэ газар ашаглалсаһан ажалай ветеранууд Забайкальска бассейнэй инспекциин управлениин начальник Ц-Д. Ж. Жалсанов, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ЛМО-гой бригадир Социалис Ажалай Герой **Н. П. Бутаков,** Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй слесарь С. М. Маркевич, Сэлэнгын районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой тракторна бригадын бригадир П. Л. Гылыков гэгшэд үгэ хэлээ.

Баярай суглаанай һүүлдэ сугларагшадта зүжэг наадан харуулагдаа.

БАЯН УРГАСЫН ТҮЛӨӨ

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ ороо һо тарянанай, хартаабха, овощой, мүн тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай баян ургаса ургуулжа, гүрэндэ газар тарялангай продуктнуудые тушааха түсэбөө жэншэдгүй дүүргэхэ эрилтэ колхоз, совхозуудай механизаторнуудай, мэргэжэлтэдэй урда улам шангаар табигданхай гээшэ. Тиин үсэгэлдэр гүрэнэй Буряадай Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театр соо республикын районуудай ажахынуудай агрономуудай, тракторно-тарян ажалай бригадын бригадирнуудай зүблөөн боложо үнгэрбэ. Эндэ Буряадай АССР-эй хүдөө ажахын министрэй орлогшо Ф. Г. Бадеева «Газар тарялан эрхилэлгэдэ зональна гурим нэбтэрүүлгын үрэ дүнгүүд, мүн республикын колхоз, совхозуудай 1984 оной зорилгонууд тухай» гэһэн элидхэл хээ. Удаань зүблөөндэ хабаадалсагшад «Республика дотор мелиораци хэгдэһэн газарай ашаг үрые дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд тухай» элидхэл республикын мелиорациин болон уһанай ажахын министр Л. А. Санеевэй, «Республикын колхоз, совхозуудта үтэгжүүлгэ болон бусад химическэ хэрэгсэлнүүдые ашаүрэтэйгөөр ашаглалгые дээшэлүүлхэ тухай» элидхэл Буряадай АССР-эй «Сельхозхимия» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ А. Д. Моглоевой элидхэлнүүдые һонирхон шагнаһан байна.

Һүүлээрнь элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой ахамад агроном И. А. Астрихинский, Зэдын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой бригадир И. А. Григорьев, Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой ахамад агроном С. Д. Унич, Баргажанай районой Уланай колхозой ахамад агроном Д. С. Баторов, Хориин районой Дээдэ-Тайлсын совхозой директор Н. С. Никитин, Улаан-Үдын районой Оронгын совхозой ахамад мелиоратор Д. Ц-Н. Мункуев, Ивалгын ОПХ-гай ахамад агроном Н. Н. Соболев Загарайн районой Онохойн совхозой овощ ургуулгын цехэй начальник Г. И. Шигина, Кабанскын районой Оймoрой совхозой ахамад агроном В. В. Буянов, Хориин районой Хүрбын совхозой Б-Ц. Н. Бадмацыренов, Хурамхаанай районой агропромышленна нэгэдэлэй ахамад агроном Б. Т. Иванов, Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхозой агроном-овощ ургуулагша Ю. И. Лютаева гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, газар тарялан эрхилэлгэдэ нэбтэрүүлэгдэһэн зональна гуримай ба хамтын подрядай ашаүрэтэй байһыень тэмдэглээ.

Энэ зүблөөндэ КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляков, хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов, нэгэдэхи орлогшо А. С. Берещинов хабаадалсаһан байна.

Зүблөөн дээрэ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Удаань эндэ суглрагшад республикын бүхы механизаторнуудта, мэргэжэлтэдтэ болон тарян ажалай бусад хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаһан Хандалгэ нэгэн дуугаар баталан абаа.

ЭРДЭМ НАУКЫН ХҮГЖЭЛТЭ

Олон миллион хүнһөө бүридэдэг совет эрдэмтэдэй эдэбхитэй ажал ябуулга хадаа ороной бүхы экономическа ажабайдалай үрэ дүнгүүдые улам дээшэлүүлхэ айхабтар ехэ арга нөөсэ болоно. Һүнгагшадтай уулзалга дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненко энээн тухай тэмдэглэхэдээ, «эрдэм, техникын мүнөөнэй туйлалтануудай үндэһэ һуури дээрэ арадай ажахын бүхы һалбаринуудые хурдан түргэнөөр, таһалгаряагүйгөөр шэнэдхэн хубилгаха арга олгоно гэжэ мэдүүлээ һэн. СССР-эй Наукануудай академиин мартын 14-дэ Москвада нээгдэһэн жэлэй хамтын суглаан дээрэ ороной технико-экономическа ба социальна хүгжэлтэдэ эрдэмтэдэй үмэнэ улам үргэдэжэ байгаа зорилгонуудые эрдэмтэд зүбшэн хэлсэнэ.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. В. Зимянин, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор Г. И. Марчук, Б. Е. Щербина, КПСС-эй ЦК-гай эрдэм, һургуулиин таһагые даагша В. А. Медведев, элитэ мэдээжэ эрдэмтэд, министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд суглаанай президиумдэ һууба.

СССР-эй Наукануудай академиин президент академик А. П. Александров оролто үгэ хэлэхэдээ, үнгэрһэн жэлдэ ороной шэнжэлэгшэдэй туйлаһан амжалтануудта, эрдэм наукые эмхидхэлгын асуудалнуудта, гол шухала технологи һэльбэн шэнэдхэлгэдэ, арад зоной һуудал байдалые саашадань улам һайжаруулгада гол анхаралаа хандуулһан байна. Манай дэлхэй дээрэ эб найрамдалые сахин хамгаалха гээшэ совет гадаадын болон дотоодын политикын гол шухала зүйл байһаар гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Энэ үндэр ехэ уг зорилго партиин табиһан зорилгонуудые шиидхэхын түлөө шэнэ эршэ хүсэтэйгөөр ажаллахыемнай бидэниие уряална.

Ороной элшэ хүсэ хүгжөөлгын программа зохёолгодо хабаатай шэнжэлгэнүүдэй гол шэглэлнүүдтэ президент дэлгэрэнгыгээр тогтохо зуураа, Эдэ хоолой программые бэелүүлгэдэ эрдэмтэдэй туйлаһан амжалтануудые согсолбо.

Биологическа эрдэм ухаанда, тэрэнэй шэнэ һалбаринуудта туйлагдаһан амжалтанууд тухай президент дэлгэрэнгыгээр хэлэһэн байна.

СССР-эй Наукануудай академиин президиумэй ахамад эрдэмтэ-секретарь академик Г. К. Скрябин 1983 ондо СССР-эй Наукануудай академиин бэелүүлһэн ажал ябуулга тухай элидхэл хэбэ. Тоосоото жэлдэ СССР-эй Наукануудай академи, союзна республикануудай Наукануудай академинүүд бүхы хүсэ шадалаа, хүсэлэл оролдолгонуудаа КПСС-эй XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ элсүүлэн зорюулһан, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэлгэдэ, ажалай бүтээсэ ба ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ эдэбхитэй үүргэ нүлөө үзүүлһэн байгаа гэжэ тэрэ хэлээ.

СССР-эй Элшэ хүсэнэй программые бүридүүлжэ дүүргэлгэ тоосоото үе соохи шухала үйлэ хэрэг болоно.

Замбуулиинай шэнжэлгэнүүдтэ шэнэ ехэ амжалтанууд туйлагдаба. Физико-химическэ биологиин талаар хэгдэһэн үндэһэн шухала шэнжэлгэнүүдэй үрэ дүнгүүдһээ Биоорганическа химиин институдай хүдэлмэриие элидхэлшэ тэмдэглээ. Клеткын ажамидаралые элшэ хүсөөр хангахын түлөө харюусалаг гол ферментнүүдэй нэгэнэй химическэ бүридэл тодорхойлогдоһон байна.

Эб найрамдалые хангахын, бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ СССР-эй Наукануудай академиин, союзна республикануудай академинүүдэй ажал ябуулгада ехэ анхарал хандуулагдана.

СССР-эй Наукануудай академиин президиумэй ахамад эрдэмтэ-секретариин элидхэлые зүбшэн хэлсэжэ захалба.

СССР-эй Наукануудай академиин жэлэй хамтын суглаан мартын 15-да хүдэлмэрэе үргэлжэлүүлээ.

(ТАСС).

* * *

СССР-эй Наукануудай академиин президиумэй ахамад эрдэмтэ секретарь академик Г. К. Скрябинай хэһэн элидхэлые зүбшэн хэлсэлгээ мартын 15-да үргэлжэлүүлбэ.

СССР-эй Наукануудай академиин вице-президент академик П. Н. Федосеев үгэ хэлэхэдээ, КПСС-эй XXVI съездын, ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй совет эрдэм наукын үмэнэ табиһан гол шухала зорилгонуудта дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтые хурдадхалгада эрдэмтэд, тэдэ тоодо ниитын эрдэмэй түлөөлэгшэд ехэ үүргэ дүүргэдэг юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Гэхэтэй хамта экономическа ба социологическа шэглэлэй академическэ эмхи зургаануудай хүдэлмэриин дүнгүүд үшөөл хангалтагүй байна гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Ушаржа байгаа дутуу дундануудые усадхажа, хүдэлмэрээ үндэһөөрнь һайжаруулхын тула Наукануудай академи бүхы хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

Министерствэнүүдтэй, һалбари һалбариин эрдэм-шэнжэлэлгын институдуудтай, үйлэдбэрилэгшэдтэй газар тухай эрдэм ухаанай талаар хүдэлмэрилдэг академическэ институдуудай тогтоодог зохёохы ёһоной холбоо барисааень бэхижүүлхэ шухала гэжэ СССР-эй Наукануудай академиин вице-президент академик А. Л. Яншин хэлэбэ.

1983 ондо М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ алтан медальнуудаар шагнагдаһан зохёолнууд тухай СССР-эй Наукануудай академиин президиумэй ахамад эрдэмтэ секретарь академик Г. К. Скрябинай мэдээсэлые хамтын суглаан шагнаһан байна. Байгаали шэнжэлгын эрдэмэй талаар элитэ ехэ амжалтануудые туйлаһанайнь түлөө академик А. Л. Курсановта академиин иимэ үндэр дээдын шагнал барюулагдаһан байна. Заншалай ёһоор, шагнагдагша сугларгшадай урда научна элидхэл хэбэ.

Удаань эрдэм наукые хүгжөөлгэдэ элитэ ехэ хубитала оруулһанайнь, теоретическэ ба практическа ехэ удха шанартай зохёолнуудайнь түлөө бүлэг шэнжэлэгшэдтэ элитэ ехэ эрдэмтэдэй нэрэмжэтэ алтан медальнууд, шангууд барюулагдаба.

Энээгээр жэлэй хамтын суглаан хүдэлмэрээ дүүргэһэн байна.

(ТАСС).

СССР—ИНДИ: ЭКИПАЖНУУД ТҮГЭС БЭЛЭН БОЛОНХОЙ

Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ НЭРЭМЖЭТЭ ЗВЕЗДНЫЙ ХОТО, (ТАСС). 1982 оной сентябриин 20-до Звездный хотодо ерэһэн энэдхэг летчигүүд Р. Шарма, Р. Мальхотра гэгшэд замбуулиинай дайда соогуур ниидэлгэдэ бэлдэлгээ түгэсхэбэ. Космонавтнуудые һурган бэлдэлгын түбэй классуудта, тренажернууд дээрэ 18 һара соо һуралсаһан, эдэбхитэйгээр хүдэлһэн байна. Совет-индиин замбуулиинай ниидэлгэдэ бэлдэһэн эдэ хоёр летчик экипажнуудай гэшүүд — СССР-эй летчик-космонавтнууд Ю. Малышев болон Г. Стрекаловтай, А. Березовой болон Г. Гречкэтэй хамта мартын 15-да СССР-эй болон Индиин журналистнуудтай уулзажа, һорилго бэлэдхэлэй дүүрэжэ байһан тухай хөөрөө, ниидэлгэдэ бэлдэжэ байһан тухайдаа һанамжануудаа хубаалдаа.

Хоёр экипаж бэлэдхэлэй бүхы шатые амжалтатайгаар түгэсхэбэ. СССР-эй ба Индиин эрдэмтэдэй экспедицинүүдтэ бэлдэлгын туршалгануудай үргэн ехэ программые газар дээрэ һайнаар бэелүүлһэн байна гэжэ Совет космонавтнуудые һурган бэлдэлгые хүтэлбэрилэгшэ, авиациин генерал-лейтенант В. Шаталов журналистнуудта мэдээсэбэ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ГҮЙСЭДХЭЛГЫН ХИНАЛТА УЛАМ ШАНГАДХАХ

КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) ба февралиин (1984 он) Пленумүүд ехэшье, орёошье зорилгонуудые хараалһан байна. Түбхын түрүүндэ ажахын болон соёлой байгуулалтые партийна талаар хүтэлбэрилгын хэмжээе саашадань дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдаба. Партиин хараалһан программые дүүргэлгэдэ хиналта болон шалгалта байгуулга хадаа хүсэ ехэтэй оньһон болоно. Тэрэнэйл ашаар табигдаһан зорилгонуудые хүсэндэнь хүргэхэ партийна хүдэлмэриин гол онол арга олдоно бшуу. Ушар иимэһээ ажахын, хүтэлбэрилгын али бүхы хэмжээндэхи, али бүхы шатадахи журам эмхидхэл болон гурим дээшэлүүлгые гол шухала зорилго мүн гэжэ КПСС-эй Центральна Комитедэй тоолоһон ушар юрын хэрэг бэшэ. Тэрэниие шиидхэлгэ хиналта ба шалгалтые шангадхалгатай, гол участогуудай хүтэлбэриие политическэ түгэс бэлэдхэлтэй, ажал хэрэгээ гүйсэд мэдэхэ, эдэбхитэй, хурса һонор хүдэлмэрилэгшэдөөр бэхижүүлгэтэй сэхэ холбоотой.

Партийна эхин организацинуудта боложо үнгэрһэн тоосоото һунгалтын суглаанууд дээрэ, областной, городской болон районно партийна конференцинүүд дээрэ коммунистнууд түйлагдаһан дүй дүршэлөө согсолһон, амжалта болон дутагдалнуудаа нарин нягтаар шэнжэлһэн, КПСС-эй XXVI съездын, тэрэнэй удаа болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүдэй хараалһан зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэг хангамаар хэмжээ ябуулгануудые тодорхойлһон байна. Эдэ хэмжээ ябуулгануудые хүсэндэнь хүргэхын тула эмхидхэлэй бүтэмжэтэй хүдэлмэри ябуулха шухала бшуу.

Тиигээдшье партийна олонхи комитедүүдэй, партийна эхин организацинуудай ажал ябуулга һанаһанда хүрэмөөр. Тэдэнэр эмхидхэлэй болон үзэл сурталай хүдэлмэриие залан шууд нарижуулан һайжаруулна. Шиидхэбэринүүдэй болон түсэбүүдэй дүүргэлтын хэр саг соогоо, гүйсэдөөр дүүргэгдэжэ байһые һайнаар шэнжэлдэг болоо гэжэ тэмдэглэмээр.

Партийна организацинуудай, ажалша коллективүүдэй тодорхой түсэбынь боложо шадаал хадаа партийна тогтоолой элсүүлхы элшэ түгэс аша үрэ харагдаха байна ха юм. Ямаршье асуудал шиидхэхэеэ хүсэбэл, партийна комитет хадаа заатагүй урдахи зорилгоёо эли тодо мэдэхэ, түйлалта амжажа боломоор хэмжээнүүдые хараалха уялгатай гээшэ. Тэдэ хэмжээнүүд үндэһэ һууритай, арга боломжонуудтай, материальна болон финансова нөөсэтэй холбоотой байха зэргэтэй. Тус бүхэнэй юунэй түлөө харюусалгатай байһые зааха, даабариин дүүргэлтын түлөө эрилтэ тогтоохо гээшэ бүришье шухала зүйл. Ямаршье документын хуби заяан энээгээр лэ шиидхэгдэхэ байна бшуу.

Тодорхойлогдоһон хэмжээ ябуулгануудай дүүргэлтын хойноһоо шанга хиналта тогтоожо, дүүргэлтэ хангаха нюурнуудһаа зохихо эрилтэ табижа шадаһанай аша туһаар гэзгэдэлһээ гараха арга оньһон, алибаа участок дээрэ шанга гурим байгуулһан жэшээнүүд манай республикын партийна комитедүүдэй ажабайдалда нилээд олон үзэгдэдэг гэшэ. Өөрынгөө, мүн дээдын органуудай шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хиналтада авиационно заводой партком ушар ёһо мэдэдэгээр хандадаг юм. Прибор бүтээлгын нэгэдэлэй паркомой ажал ябуулгада һайшаамаар зүйлнүүд олон. Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ үзүүлэгдэдэг партийна нүлөө үргэдхэхэ талаар ехэ хүдэлмэри эндэ ябуулагдажа байдаг. Партийна шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтын хойноһоо эндэ нарин хиналта табигданхай. Коммунистнуудай суглаанууд дээрэ, паркомой заседани дээрэ абтаһан тогтоолнуудай хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай асуудал ходо зүбшэн хэлсэгдэдэг. Абтаһан шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр үйлэдбэриие техническэ талаар шэнэдхэн зэбсэгжүүлгын, технологическа хэдэн шэнэ зүйлнүүдые нэбтэрүүлгын хүдэлмэри завод дээрэ хэгдэһэн байна. Эдэ бүгэдэ ажалай бүтээсые эли бодо дээшэлүүлхэ арга олгоо бшуу.

«Үгэ гээшэмнай баһал хэрэг болоно» гэжэ В. И. Ленин зааһан байна. Трибунаһаа хэлэгдэһэн алибаа үгэнүүдэй гү, али уялгануудай һүүлээр эрхэ бэшэ бодото хэрэг эхи табиха, абтаһан шиидхэбэри бүхэнэй удаа дүүргэлтэ заатагүй түйлагдаха ёһотой гэһэн эрилтэ тэрэ табидаг һэн.

Зүгөөр Ленинэй энэ эрилтэ бүгэдэнэй ёһо гурим болоожо шадаагүй байдаг. Партийна шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хинаха болон шалгаха хүдэлмэриин дутагдалтай байһан тушаа партийна комитедүүдтэ зорюулһан шүүмжэлэд городской, районно тоосоото һунгалтын конференцинүүд дээрэ нэгэнтэ бэшэ соностоһон гээшэ.

КПСС-эй Яруунын райкомой бюро һүүлэй хоёр жэлэй туршада мал ажал хүгжөөхэ тухай асуудалые гуша гаран дахин зүбшэн хэлсэһэн байна. Харин шиидхэбэринүүдэй халирхайгаар бэшэгдэһэнһээ, тэдэниие дүүргэхэ талаар эмхидхэлэй хүдэлмэриие һулаар ябуулһанһаа, кадрнуудта эрилтэ ёһотоор табяагүй байһанһаа болоожо, мал ажал дээрэ даб дээрэ урагшатай хубилалта түйлагдаагүй байна. Тус район мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха гурбан жэлэй түсэб дүүргэжэ шадаагүй. Иимэрхүү дутагдалнууд КПСС-эй Түнхэнэй, Хэжэнгын, бусад хэдэн райкомуудай ажал ябуулгада ушарна.

Улаан-Үдэ городто байрын гэрнүүдые барилга түргэдхэхэ, ажаһуудалай, худалдаа наймаанай эмхидхэлые, хүн зониие транспортаар хангалгые һайжаруулха, телефоной холбоо хүгжөөхэ талаар элдэб шатануудта хэдэн олон дахин шиидхэбэринүүд абтаһан байха. Гэбэшье эдэ һалбаринуудай байдал тон удаанаар хубилна.

Промышленна предприятинуудай, тэрэ тоодо «Забайкаллес», «Бурятстройматериалы», «Бурятжелезобетон» нэгэдэлнүүдэй, кондитерска болон һүнэй промышленностиин, мүн тэрэшэлэн бусад хэдэн коллективүүдэй партийна организацинууд дүүргэлтын хиналтые хангаха талаар ябуулдаг хүдэлмэреэ һайжаруулха уялгатай. Хэнэйшье мэдэһээр, дээрэ хэлэгдэһэн коллективүүд байгша оной үйлэдбэриин түсэбүүдые дүүргэжэ шаданагүй.

СССР-эй Эдеэ хоолой программа бэелүүлгэдэ хамаатай хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ партийна, совет болон хүдөө ажахын органуудай хүдэлмэридэ дутагдалнууд, алдуунууд яһала олоор дайралдаһаар. Хүдөө ажахыда һомологдоһон мүнгэ зөөриин аша туһань үшөө бага. Колхоз болон совхозуудай үйлэдбэрилһэн продукциин өөрынь үнэ сэн ехэ.

Партийна зарим комитедүүд, тэрэ тоодо Баргажанай, Баунтын, Захааминай райкомууд партийна шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтын ябасые бюрогой заседанинууд дээрэ үсөөнөөр зүбшэн хэлсэнэ. Тиихэ зуураа бюрогой зүбшэн хэлсэхэ асуудалнууд соо совет болон ажахын органуудай шиидхэмээр асуудалнууд оруулагдадаг байха юм.

Горкомуудай, райкомуудай, эхин парторганизацинуудай тогтоолнууд яаралтайгаар бэлдэгдэнэ, тодо бэшэ байдаг ушарнууд үзэгдэнэ. Ёһотоор шэнжэлэгдээгүй, тоо, баримтануудаар балартуулагдаһан, коммунистнуудай урда тодо зорилго табяагүй ушарнууд мүн лэ үсөөн бэшэ. Юрэнхыгөөр бэшэгдэһэн, хэниишье уялгалаагүй шиидхэбэринүүдые хинаха гээшэ огто бүтэмжэгүй зүйл болоно. Зарим ушарта урда абаһан тогтоолоо хараадаа абангүй, тэрэнээ дахин дабтаһан байдаг.

Хэды һайн документ абтаһан байбашье, тэрэ өөрөө бүтэшэхэ хүсэтэй байдаггүй. Ажалша коллективэй патриотическа үүсхэл дэмжэһэн шиидхэбэринүүдые партийна комитедүүд абадаг. Тииһэн мүртөө тэрэнээ мартажархидаг жэшээнүүд үсөөн бэшэ. Шиидхэбэри абаал хадаа, тэрэнээ заавгдаһан болзор соонь, гүйсэд дүүрэн бэелүүлхэ хэрэгтэй бшуу.

Хиналта болон шалгалтые һайжаруулга хадаа партийна орган, эхин парторганизаци ба хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй уялгата хэрэг болоно. Эгээл гол шухалань гэхэдэ, шалгалта болон хиналта хадаа саг үргэлжэ ябуулагдажа байха зэргэтэй. Шалгалтын үедэ партийна организацинуудта, ажалша коллективүүдтэ урдахи зорилгоёо бэелүүлхэ хэрэгтэнь бодото туһаламжа үзүүлхэ шухала. Гэхэтэй хамта нэгэл ушарһан дутагдалые гү, али алдууе дахинаа тэмдэглэхэ баримтанууд бии. Зарим ушарта шалгалта хэгшэд тэндэхи хүдэлмэрилэгшэдэй үгэһэн материалнуудаар һанаагаа дүүргээд, харин тэндэхи байдалые өөһэдөө гүнзэгыгөөр шэнжэлхые оролдодоггүй байха юм. Тиигээд лэ баһа дахинаа дабтаһан шиидхэбэринүүдые абадаг. Энэ хадаа байдал һайжаруулгада ямаршье туһа хүргэнэгүй.

Дүүргэлтые хинаха хэрэг эмхидхэлгэ хадаа түбхын түрүүндэ хүнүүдтэй хүдэлмэри ябуулха гэһэн удхатай. Имагтал эндэ коммунистын шэнжэ шанарые, табигдаһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ олониитые элсүүлхэ шадабариинь бодотоор шэнжэлһэн удхатай зүйл болоно. Найдахатаяа хамта партийна комитет кадрнуудай ажаллахы болон эмхидхэхы шадабариие эрид шууд дээшэлүүлхые оролдохо зэргэтэй. Шиидхэбэринүүдые бэлдэлгэдэ, тэдэнэй дүүргэлтые эмхидхэлгэдэ комитедүүдэй гэшүүдэй бэелүүлхэ үүргые дээшэлүүлхэ гээшэ тон шухала хэрэг. Энэ шухала хүдэлмэридэ арадай хиналтын органуудые, олониитэ эдэбхитэдые олоор хабаадуулдаг дүй дүршэл дэлгэрнэ. Жэшээнь, Советскэ, Октябрьска, Хориин болон бусад районуудай партийна организацинууд партийна комитедүүдэй, партбюрогой гэшүүдые пленумэй, эдэбхитэдэй суглаанай, бюрогой болон партийна суглаанай үзэмжэдэ табигдаха асуудал бэлдэхэ, абтаһан шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хиналгада үргэнөөр хабаадуулдаг дүршэлтэй болонхой. Иимэ арга дүршэл шухала асуудалнуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, дүй дүршэл согсолхо, ажахын болон соёлой хүдэлмэриин шухала участогуудые хүтэлбэрилхэ хэрэгые нарижуулан һайжаруулха талаар аша туһатай дурадхалнуудые оруулха арга олгоно бшуу.

Гэхэтэй хамта һунгагдамал эдэбхитэдые имагтал партийна комитедүүдэй заседанинуудта хабаадуулгаар хүдэлмэриеэ хизаарладаг баримтанууд үшөө усадхагдаагүй байнаар. Партийна комитедүүдэй олон гэшүүдтэ ямар нэгэн даабари дүүргүүлхэ, өөһэдынгөө һанал бодолые, дурадхалые, ажаглалтые хэлэхэ арга олгодоггүй байна.

Үнгэрһэн тоосоото һунгалтын кампаниин үедэ үгэ ба хэрэг хоёрой холбооe хангаха, абтаһан шиидхэбэринүүдэй аша үрые дээшэлүүлхэ тухай олон дурадхалнууд ороһон байна. Бүхы дурадхалнуудые, шүүмжэлхы ажаглалтануудые нарин нягтаар шэнжэлдэг, анхаралдаа абадаг газарта хүдэлмэриин амжалтатайгаар ябадаг байһые ажабайдал гэршэлэн харуулна. Дээдын органуудай зүгһөө хиналтын хэды һайнаар табигдаад байгаашье һаань, тэрэ заатагүй доодо шатын хиналтаар дэмжэгдэхэ зэргэтэй. Мүнөө партийна комитедүүд ажалша коллективүүдэй дунда эмхидхэлэй болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие үргэнөөр ябуулдаг болоо. Ажалшадай зохёохы эдэбхиһээл хамаг хэрэгэй хуби заяан дулдыдаха байна бшуу. Зарим ушарта шиидхэбэри абаһан хойноо тэрэнэй дүүргэлтэ хангаха нюурта хүрэжэ ошоо гээшэ гү гэжэ һонирходоггүй баримтанууд үзэгдэнэ. Партийна организаци бүхэндэ шанга эрилтэтэй, дутуу дундануудтай эсэшэгүй эрхэ байдал байгуулха гээшэ тон шухала. Абтаһан тогтоолнуудые бэелүүлгэдэ хэр хабаадалсажа байһан тухай партийна суглаан дээрэ, парткомой болон бюрогой заседани дээрэ коммунистнуудай тоосоо зүбшэн хэлсэхэ, тэдэнэй эдэбхи үүсхэлые дэмжэхэ, аша туһатай дурадхалнуудые зүбшэхэ тон шухала.

Мүнөө үедэ республикын ажалша коллективүүдэй умэнэ орёо, харюусалгатай зорилгонууд табигдаад байна. 1984 оной, тэрэшэлэн табан жэлэй түсэбые бүхы дээрэнь амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ зорюул... болон полит... рие партий... нууд үргэнөө... гэтэй. Энэ зо... хын тула СС... Соведэй һун... тэрэниие үнгэ... гэрһэн совет... лай болон ... жэлтые эдэб... лэхэ ёһотой... хэрэгэй бодо... нал бодол ... дото бэелэл... организаци ... хы сэгнэлтэ... хадаа хубхай... шэ. Ажалай ... мэриин шан... дээшэлүүлгэ, ... өөрынь үнэ ... руулга, хүдэ... мүнгэ зөөри ... нуудые алма... тийна хүтэлб... тодорхойлно ...

«Гансал үг... зүбөөр тодо... ямаршье хүн... лые шууд даб... лахын тула ... шухала. Дан ел... зүгөөр үлэмж... гөөр түйлаһан... сэгнэхэ хэрэ... иимэээр ханда... алдуу гаргаха... наһан юумэе... геэр бодомж... эрьехэ ушарһ... нинэй хэлэһэ... сэлдүүлэн» хэ... хэзгүй байһа... шэртэн хара... байна бшуу» ... Черненко тэмд...

Имагтал ин... публикын пар... ци бүхэнэй ... тодорхойлхо ... болохо зэргэ...

КПСС-эй обко... эмхидхэлэй ... таһ...

КОММУНИСТ ТУХАЙ хөөрөөн

СЭДЬХЭЛЭЭРЭЕ ЗАЛУУ

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын дунда һургуулида политическэ һуралсалай ээлжээтэ хэшээл боложо байгаа һэн. Тэрээндэ хабаадагшад ендэр дээрэ хойно хойноһоо гаража, мэдээсэлнүүдые хэлэнэ. Тиихэдээ район болон түб һуурин Хэжэнгэ соогоо болоһон хубилалтанууд тухай тоо баримтануудые хэрэглэжэ, һониролтой болгоно. Пропагандист Д. В. Ванчикова хэшээлэйнгээ дүн гаргахатаяа хамта бүришье һонин баримтануудые шагнагшадтаа дуулгаһан байна. Эдэ үгэнүүдыень анхаржа байхада, Дулма Ванчиковна ямар оролдосотойгоор, бодсможолготойгоор хэшээл бүхэнөө үнгэргэдэг байһаниинь ээлүүдгүй ойлгохош. Тэрэнэй пропагандистын уялгаяа һайнаар дүүргэдэгые тэмдэглэжэ хэдэн жэлэй урда тээ КПСС-эй Хэжэнгын райком социалис Чехословакияар аяншалха путевкоор шагнаһан юм.

Энэ буряад эхэнэрэй намтарые харгаад байхада, ехэл һонирхолтой юм. Нэгэ юумые шудалха, дабажа гараха гээ һаа, заабол тэрэнээ бэелүүлжэ шададаг шуу.

...Хүн бүхэнэй наһанда нэгэл гол зорилго гэжэ байдаг. Дулма Ванчиковнагай наһанайнь зорилго гэхэдэ ойлгоһон, мэдэһэн юумэеэ, дүй дүршэлөө ба шадабарияа залуу үетэндэ гүйсэд дамжуулан үгэхэ гэһэн байгаа. Энээнээ манай багша бэелүүлжэ шадаа гэхэдэ болохо. Олон жэлэй туршада ород хэлэнэй багшаар хүдэлхэдөө, хэдэн олон хүбүүд, басагадта агууехэ арадай хэлэнэй алтан абдартай танилсуулжа, уран хурса үгынь оньһые олоожо үгөө гээшэб! Тэдэнэйнь дунда мүнөө мэдээжэ багшанар, ороной ажахын мэргэжэлтэд, уран зохёолшодшье бии.

Аяар холын дүлэтэ жэлнүүдтэ тунхарингүйгөөр һуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, 1945 ондо Агын багшанарай училищи дүүргэжэ, арад зонойнгоо гэгээрэлэй хэрэгүүдтэ түрүүшынгээ алхамуудые хэжэ эхилээ һэн. Хэдэн жэлдэ нютаг дээрээ хүдэлһэнэйнгөө удаа Шэтын багшанарай дээдэ һургуули дүүргээ юм.

Басаган хүн нютаггүй гэжэ урданай буряад үгын ёһоор залуу багша наһанайнгаа нүхэртэй золгожо, Агынгаа үргэн талые орхижо, Хэжэнгэ нютаг ерэһэн юм. «Эндээ нютагжажа, мүн лэ ажалдаа амжалтатай, алдар суутай ябана. Хамга хүдэлдэг нүхэдынь оролдосотой хүдэлмэриинь сэгнэжэ, КПСС-эй гэшүүн болгоһондонь гайхалгүй.

Тиигэжэ багшын ажалай үндэр сэгнэлтэ болохо «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөө.

...Дулма хара багаһаа шахуу нютагайнгаа аха зоной шатар наадахые ехэ анхаралтайгаар адагладаг һэн. Заримдаа шатарай хюлгэ олоожо, гансаархана табяад үзэдэг, элдэб алхамуудыень хэдэг байтараа, яһала юумэ ойлгодог болошоһон. Шатарайнгаа ябадалай удхые ойлгожо абахадаа, элдэб журнал ба номууд дээрэ бэшэгдэһэн партинуудые уншажа һураа, тэрэнээ хюлгэ дээрэ табидаг болоо бшуу.

1957 ондо Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө эхэнэрнүүдэй дунда мүрысөөндэ түрүүшынхиеэ хабаадаба. Ямаршье нэрэ зэргэгүй хүдөө нютагай залуу шатаршан Д. Ванчикова дүрбэдэхи һуурида гаража, олониитые ехэтэ гайхуулһан юм. Тиигэжэ республикынгаа шатаршадай дунда арга боломжонуудаа мэдүүлһэн байна. Дүрбэн жэл болоод байхада, республикын «Урожай» бүлгэмэй мүрысөөндэ нэгэдэхи һуури эзэлжэ, чемпионой лентэдэ хүртөө һэн. Одоошье тиихэдэ урдань мэдэгдээгүй байһан шатаршаниие түбэй бэрхэ шатаршад анхаралдаа абажа, республикынгаа суглуулагдамал командын гэшүүн болгожо абаа.

Бүхэроссиин хүдөөгэй залуушуулаи һорёоной бүридэлдэ ороно Дурна-Зүгэй зоныын мүрысөөндэ хэдэн жэлдэ удаа дараалан түрүүшын һууринуудые эзэлжэ, нэгэдэхи разрядтай болоһон юм. Шатараар нэгэдэхи разрядтай болохо гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ байһыень уншагшад һайн мэдэжэ байгаа ёһотой.

Удаань хори гаран жэлэй туршада Буряадай АССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүдтэй Казань, Ростов-на-Дону, Свердловск, мүн бэшэшье хотонуудаар ябалсажа; олон тоото дээдын шагналнуудта хүртэһэн байна.

Мүнөө Дулма Ванчиковна Ванчикова залуу шатаршадые һургажа, ерээдүйн халааниие бэлдэнэ. «Хүүгэдэй дунда спортын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр эмхидхэгшэ» гэһэн ВЛКСМ-эй ЦК-гай тэмдэгээр шагнагданхай.

«Хэжэнгын гол» гэжэ районой газетэдэ хирэ-хирэ болоод лэ «Д. Ванчикова» гэһэн гар табилгатай статьянууд, өөрын зохёолнууд гаража байдаг. Тэдээн соогоо хүүгэдэй спортые яажа һайнаар хүгжөөхэб, түб тосхонойнгоо шарайе ямар аргаар болбосон түхэлтэй болгохо гээшэбиибди гэхэ мэтын олон дурадхалнуудые оруулжа, газетые уншагшадтай зүбшэлсэдэг, түрэл оронойнгоо түүхэтэ хубилалтануудые түүрээдэг юм.

Хоёр жэлэй саада тээ багшанарай уран һайханай самодеятельностиин харалгын дүнгэй концерт дээрэ арадай гэгээрэлэй ветеран, коммунист Д. В. Ванчикова өөрынгөө зохёоһон дуу дуулажа, зал соохи зондо нэрьемэ альга ташалгаар угтагдаһан байгаа.

Байгаа түхэреэн
Табтаанаймнай
Баруунһаа һэбшээлһэн
занханаараа,
Багахандаа наадаһан
үетэмнай
Баяртай зугаатай занханаараа

Эдэ үгэнүүдые һанахадаа, Дулма Ванчиковнагай сэдьхэл зангаараа, залуу ерээдүйн үетэниие эдэбхитэйгээр хүмүүжүүлэгшэдэй нэгэн байһандань үнэн зүрхэнһөө үнэншэмөөр даа...

Ц. ОБОРОВ.

АХА ДҮҮНЭРЭЙ ЭРШЭТЭ АЖАЛ

ПУРБА Найданович Доржиев Хилганата тосхонойнгоо ажалша айлай бүлэдэ түрэһэн юм. Үхибүүн наһаниинь эндэхил үхибүүдэйнгээ дунда үнгэрөө һааб даа. Һургуулида ябажа эхилһэн сагһаа хойшо түрэлхидтөө хамһалсадаг, шумууһан бэрхэ хүбүүн байһан. Эсэгэнь механизатор, эхэнь һаалишан һэн туладань тэдэ хоёрой ажалда гар хүрэлсэхэ юумэн барагдалтай аал?!

Зүгөөр тэрэнэй анхаралынь техникэ ехээр татаагүй, харин эжыгээ дахаад лэ малай фермэ тээшэ адхалшадаг һэн. Һурагшадай зунай амаралтын сагай ерэхэдэ, ёһотойл һаалишан болоод хүдэлдэг болобо. Һургуулияа дүүргэжэ, аттестадтай болоһон Пурба хаанашье һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ арга боломжотой болоһон байгаа. Тиигэбэшье малшан лэ болохо гэжэ шууд шиидэһэн бэлэй.

Һаалишанаар тиимэ удаан хүдэлөөгүй. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ татагдажа, сэрэгшын уялгата албанда мордохо саг ерээ һэн. Тиин албаяа һайнааршье дүүргээ. Механик-жолоодогшо гэһэн үнэмшэлгэ, нютагаа айлшалаад ерэхэ богони болзоройе табилгада хоёр дахин хүртэлгэ хадаа тэрэнэй дайшалхы ба политическэ эрхим бэлэдхэлэй оодото баримта болоно.

...Нютагаа бусажа ерэһээр лэ үнеэхил фермэ тээшээ ябажа эхилбэ. Удангүй Улаан-Үдын багшанарай институтта оролгын шалгалта бариба. Мүнөө тэндээ заочноор һурадаг. Малшадай комсомол-залуушуулай бригадые толгойлогшо Пурба Найданович нигэжэ хөөрэнэ:

— Ажал хүдэлмэримнай бараг ябажа байна. Манай комплексдо 500 толгой үхэр харууһалагдадаг. Долоон хүн эндэ ажалланабди. Бултадаа шадахыса хүдэлдэг гээшэбди. Тэрэнь үлэмжэ һайнаар, нүгөөдэнь бирагүйгөөр хүдэлнэ гэжэ илгахын яашье аргагүй...

ЦЫДЕН Найданович Доржиев ахаһаа хэдэн жэлээр дүү юм. Гэбэшье намтарынь ахынхидаал адлирхуу, Эхэ эсэгынгээ, түрэһэн ахынгаа һургаалаар тэрэ малшанай ажал шэлээ. Тосхонойнгоо һургуули дүүргэмсээрээ ахынгаа хүдэлжэ байдаг комплексдо ерэжэ, үхэршэнөөр хүдэлжэ эхилбэ.

— Би өөрынгөө хэжэ байһан хүдэлмэридэ угаа дуратайб. Эдеэ хоолой программаар хараалагдаһан зорилгонуудые бэелүүлхэ тэмсэлдэ хабаадалсажа байһандаа баясанаб. Шахалгын комплексын байдал яһала һайн. Даб дээрэ үхэрнүүднай сүүдхэ бүхэндэ тус тустаа 500 гаран граммаар шэгнүүрээ нэмэнэ. 600—700 граммда хүргэхэ хүсэлэнтэйбди, — гэжэ залуу малшан хөөрэнэ.

БАТОЧИРОЙ баһал аханарайнгаа зүргөөр ажалайнгаа намтар эхилһэниинь ехэл һайшаалтан байна. Нэгэ классата сугтаа һуража дүүргэһэн нүхэдынь эндэ тэндэ һурахамнай гээд нютагһаа гаража, город ... тэрэниие ... Теэд Батс... та» ороогу... рэжэ ерэд... гадын бү... болошоо. ... даад абаа, шаха гэһэ... лэгдээд а... нарһаа ха... шье хүнд... даа шунал... шэнь, һур...

— Һайн ... лахаш даа. ... матай. Ул... телевизор ... даам, ном ... Гансал по... асарагдана, ... хэлэнэ.

Гурбан ... гурбан ком... заяагаа нэ... һан гурба... шэ сусаш... журам, эд... Инмэл даа ... евуудай ... хэрэг, ажа...

ЗУРАГ ... (зүүн гарһа... ба Баточир...

Ф. НА...

Хяагтын ... шын совхо...

ШЭНЭ ГУРИМААР ХҮДЭЛХЭДӨӨ

Хүн зоной эдеэ хоолой шухала продукт — һү, тараг, тоһо, зөөхэй гэхэ мэтые элбэг дэлбэгээр, гаргаша багатайгаар абаха, шанарыень дээшэлүүлхын тула һү һаалиин фермэнүүдтэхи бүхы үйлэдбэриие промышленна түхэлтэй болгохо гээшэ мүнөө шиидхэхы удха шанартай байһаниинь мэдээжэ.

Тиимэһээ манай түбэй фермын коллектив ажахынгаа хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй туһаламжаар нёдондоноһоо хойшо эндээ поточно-цеховой технологи нэбтэрүүлхэ, малшадай ажалай эмхидхэлые хубилгажа, хамтын подрядта оруулха хүдэлмэри ябуулжа эхилээ юм.

Мүнөө фермэдэмнай 400 шахуу үнеэд байлгагдана. Урда тээнь коллективтэ 30 һаалишад хүдэлдэг һаа, ажалай шэнэ гуримаар эмхидхэгдэһэнһээ хойшо тэдэ үнеэдые 18 һаалишад һаадаг байна. Тэдэ 2 звено болоожо хубааранхай. Тиихэдэ эндэмнай бэеэ дааһан гурбан цех бии болгогдоо. Нэгэдэхи цехтэ—түрэхэ дүтэлһэн, түрэхэеэ байһан үнеэд байлгагдана. Хоёрдохи цехтэ —түрэһэн үнеэд һайнаар эдеэлүүлэгдэжэ һаагдана. Гурбадахи цехтэ — шэргэһэн, түрэхэ үдышэг үнеэд харууһалагдадаг юм.

Хэнэйшье мэдэһээр, шэнэ түрүү юумэн абаһаар ямаршье өө меэгүйгөөр нэбтэрүүлэгдэшэдэггүй ааб даа. Мандашье бага бэшэ бэрхэшээл ушараа. Гэхэтэй хамта мүнөө эдэ бүгэдэ түхэлөө олоожо. хүнүүдшье ажалай эмхидхэлэй шэнэ онол аргада дадажа байна.

Илангаяа шэнэ жэлэй гараһаннаа хойшо ажал яһала урагшатай ябана. Фермэдэхи хүдэлмэриин үдэр бүриин тогтомол гурим, малай тэжээлэй нарин рацион табигдаад, жэнннэдгүй сахигдана. Мүн техник-үрэжүүлэгшын, зооветеринарна албанай хүдэлмэри гуримшуулагдаа. Ажалай журам нягтаар сахигдадаг болоо.

Эдэ бүгэдын ашаар һү һаалимнайшье яһала дээшэлжэ байна. Мүнөө һаамхай үнеэднай үдэрэй 9,3 килограмм тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл эдинэ. Үнгэрһэн январь һарада эндэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 109 килограмм һүн һаагдаа. Харин февральда тэрэнь үшөөшье дээшээ байгаа. Урда жэлнүүдтэ энэ үедэ манайда хэзээдэшье ниимэ ехэ һүн һаагдаагүй юм. Тиигэжэ нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, бүхыдөө 300 таран центнерээр ехэ һүн абтаа. Манай түрүү һаалишад З. Найданова, Б-Х. Дондокова, Ц-Д. Дубчинова, Ф. Цыбжитова гэгшэд жэлэй үнгэрһэн хоёр һарада үнеэн бүриһөө тус тустаа 296—340 килограмм һү һаанхай.

Саашадаа фермэдэхи бүхы оньһон түхеэрэлгэнүүдые һайнаар хүдэлгэхэ, поточно-цеховой технологиие бүри нарижуулан һайжаруулха, һаалишадайнгаа мэргэжэл шадабариие бүри дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые абаха байнабди.

Ц-Д. БОРБОЕВ,
Яруунын районой «Коммунизм» колхозой түбэй фермые даагша.

Совет орон дотор

КУЛЯБ. Областной центрые Себистон посёлоттой холбоһон автомобильна шэнэ дардам харгы ашаглалгада тушаагдажа, хуушан хотирхой, тойруу харгые сэхэлдюулбэ. Тиигэжэ тэндэ ирригационно тоннель малтажа байгшадта ашаа зөөлгын сагые нилээд хорообо. Дангаринска тала дайдые элдүүрилжэ эхилхэ хүдэлмэриие бүри энэ жэлдэ түргэдхэхэ арга боломжо байгуулагдаба. Хлопок, виноград, овощ ургуулха Таджикистандахи эгээл томо шэнэ районой үндэһэ һуури табигдажа эхилбэ бшуу.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Хойто-Осетиин эрдэмтэд, мэргэжэлтэд болон ой модо сахин хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэд Кавказай түбтэхи хада уулата газарые комплексноор шэнжэлхэ хүдэлмэреэ эхилбэ. Хүрэжэ ошохын тон аргагүй заповедник болон заказнигуудай участогуудые вертолёдоор шиидэн шэнжэлжэ байна. Ой модоной-агнууриин ажахынуудта мэдээсэһэн түрүүшын дүнгүүдэй ёһоор болоходо, эндэ ан амитанай үбэлжэлгын һайнаар үнгэржэ байһаниинь элирүүлэгдэбэ. Урда жэлэйхидэ орходоо, буга, гүрөөһэн, бодон гахай, хэрмэн гэхэ мэтын ан амитадай тоо толгой нилээд олон болоһон байба. Эндэхи хада уулануудтай газарта ехээр ороһон саһан ойн амитанда муу байдал ушаруулмаар бэшэ. Ангые аршалан хамгаалдаг албатан тэдэндэ нэмэлтэ тэжээл тараан үгэнэ.

ВИЛЬНЮС. Прибалтийска селекционно түб элһэлиг хүрьһэтэй газарта белогоор баян тэжээлэй ногоонуудые ургуулха агротехникэ зохёожо Литвагай, мүн бусад республикануудай колхоз болон совхозуудта дамжуулан үгэбэ. Хайдаһан болоһон газарнуудые элдүүрилхэ олон янзын арга эрдэмтэдэй хүтэлбэри доро гол ажахынуудта туршагдаа. Жэгдэлэн элдүүрилэгдэһэн элһэн хүрьһэтэ ташагай участогуудһаа гандуу жэлнүүдтэшье гектар бүриһөө зургаа мянган, мүн дээшэшье тэжээлэй единицэ хэмжээтэй ногоон хуряагдана. Мүнөө колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд элдэб янзын аргануудые өөрынгөө байдалда тааруулан хэрэглэхэ шадабаритай болобо бшуу.

МУРГАБ. (Туркмениин ССР) һурагшадай дурадхалаар һуралсалай комплекс баригдажа, районой түбэй үхибүүд тэрээн соо һуража эхилбэ. 1200 һурагшадай эрдэм шудалха дүрбэн дабхар байшан хадаа предметнэ кабинедүүдтэй, лабораторинуудтай, спортивна болон актова залнуудтай, столовотой юм. Тиихэдэ мастерскойнууд, теплицэнүүд бии. Һурагшад эндэ ажалай хүмүүжэл гараха. Энэ һургуулиие бодхооһон «Мургабсельстрой» трестын барилгашад мүнөө посёлогой үхибүүдэй дүрбэдэхи комбинадай һуури табижа эхилбэ. Эдэ шэнэ барилганууд һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд тухай КПСС-эй ЦК-гай Проект соо заагдаһан зорилгонуудые сёрын сагта шиидхэхэ арга олгохо байна.

ФРУНЗЕ. Иссык-Куль нуурай эрьедэ оршодог «Киргизское взморье» гэжэ амаралтын байшан бүхэсоюзна удха шанартай курорт болгогдобо. Эндэ дүтэ шадарай газартахи ... чебницэ ба... элдэб рай... түрүүшын ... аршаан дом... тэбэ. Иссы... ламжын бү... хэрээн жэ... гүй хүдэлд... гэбэл ой... лэй турша... хүн амарха...

АЛМА-АТ... гаргагдадаг ... нарые ула... нэгэн доро ... бэрилгые ... болгохо хэр... ба Кемеров... хүргэһэн ба... хёоһон ... туһаар үнэ... хэрэглэхээ ... орондо ф... риин шана... кын үлэгд... болоо. Хая... үлэгдэлһөө ... лисо маш... граждан бо... рилгада ... фторопласт... элшэ дамжу... һайжаруулна... болгоно.

ТАШКЕНТ. консерватори... дай ансамбл... ниислэлдэ ... баярай конц... мада Баха... зохёолнууды... рин хорин ... өөрынгөө ... эхилһэн ту... репертуар ... аялга дуу... бэлэй. Хари... репертуарта ... орёо зохёо... на. Энэ ха... гарта мэрг... һэн зуун ... хүгжэмэй ... шэнэдхэн хуб... түйлагдаа ...

ЭРХИМЛЭГШЭДТЭ—АВТОМАШИНАНУУД

Һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахын машина, техникые бүхы эрилтын ёһоор хадагаламжада табижа, болзортонь һайн шанартайгаар заһабарилжа бэлдэһэнэй ашаар һаадгүйгөөр, бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдадаг болонхой. Тиимэһээ мүнөө республикымнай олонхи ажахынууд заһабарилгын материально-техническэ үндэһэ һууритай болоо, мүн машина, техникэ һайнаар хадагалха тусхай хашаа, һарабшануудые бариһан байха юм. Энээнэй ашаар машина, техникэеэ түргэн эбдэржэ, хэрэглэмжэһээ гараха ушар усадхагдаа. Тиихэдэ бүхы машина, техникэ бүтээсэтэйгээр, һаадгүйгөөр хүдэлгэгдэдэг болоһон байна.

Мүнөө үедэ республикымнай олохон ажахынуудта техникэ хадагаламжада табиха, заһабарилжа бэлдэхэ тусхай звенонууд байгуулагданхай. Мүн машина, техникын хашаануудые даагшанар томилогдожо, урдынхиһаа нилээд гуримшуулагдаа.

Республика дотор соносхогдоһон конкурс-харалгын дүнгүүдые согсолон зэргэсүүлхэдэ, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын, Кабанскын, Хэжэнгын районуудай ажахынуудта машина, техникэ бусадһаа һайнаар хадагалагдаһан байна. Дурсагдагша районуудай колхоз, совхозуудта хүдөө ажахын техникэ хадагалха байра, хушалтанууд шэнээр баригдаһан байха юм. Тиимэһээ оньһон машинануудайнь деталь, узелнууд саһа, бороодо жэбэржэ мууданагүй гээшэ.

Эрдэм, техникын хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байгаа мүнөө үедэ хүдөө ажахын машинануудые бүри бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхэ зорилготойгоор соносхогдоһон республиканска конкурсын дүнгүүд һаяхан согсологдожо, эрхимлэгшэдынь тодоруулагдаа юм. Тусхайлбал, Мухар-Шэбэрэй районой «Авангард» совхоз, Улаан-Үдын районой «Авангард» колхоз, Кабанскын районой Ойморой совхоз түрүү һуури эзэлһэндээ республикын Хүдөө ажахын министерствын болон хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай областной комитедэй Хүндэлэлэй грамотаар, «УАЗ-452Д» түхэлэй автомашина абахаар урмашуулагдаа. Хоёрдохи һуурида гараһан Хэжэнгын районой Загаһатын, Хурамхаанай районой Аргатын, Мухар-Шэбэрэй районой «Забайкалец» совхозой коллективүүд «ИЖ-2715» түхэлэй автомашина абаха болобо. Удаадахи һуури эзэлһэн Захааминай районой Цахирай, Хяагтын районой Ехэ-Нугын, Бэшүүрэй районой «Новосретенский» совхозууд ашаанай гү, али тусхай түхеэрэлгэтэй автомашинануудаар урмашуулагдаба. Тэрэшэлэн республикын долоон ажахын коллектив урмашуулгын һуурида гаража. Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын министерствын, республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа.

В. ДОРЖИЕВ.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалгын 30 жэлэй ойдо

түрүүлэгшэнэрээр, партийна организациин секретарьнараар, бригадирнуудаар томилогдоо. Нүгөөдүүлынь сэхэ мал болон тарян ажалда хүдэлжэ эхилээ.

Районой элдэб организаци эмхи зургаануудта хүдэлжэ байhан хүдөө ажахын олохон мэргэжэлтэд колхозни-гы, шадамар бэрхэ мэргэжэлтэдшье бии hэн. Наушкаhаа ерэhэн В. Ф. Матвиенко богонихон болзор соо олон мэргэжэл шудалжа, тракторна бригадада тоhо, түлишэ хэжэ үгэдэг, тоо бүридхэл хэдэг хүн болоод, hүүлдэнь тэрэ бригадые хүтэлбэрилөө юм. Уданшьегүй газар шэнээр элдүүрилэгдэжэ, тарилгын талмай эрид үргэдхэгдөө. Ургасашье хараа байса дээшэлээ, үнеэдэй hү шэмэ жэл бүри нэмэжэ эхилээ. Ороохо таряанай ехээр абтадаг болоходо гахай олоор үсхэбэрилэгдэжэ, үхэр мал шахагдажа, мяха абалга дээшэлжэ эхи-ебаха, гүрэндэ худалдаха хэрэгтэ ехэхэн хубита оруул-д.г, үнэн шударгы ажалша хүнүүдээрээ нютагайхид омогорхохо ёhоороо омогорхоно. Жэл бүхэндэ түсэб уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэдэг хонишод Н. Б. Банзаракцаева, Ж. С. Будаев, Б. Д. Минжеева, механизаторнууд Г. Г. Черепанов, В. Д. Санжиев, И. В. Преловский, луговод А. А. Рябкин, hаалишад А. А. Ганеева, Н. И. Карлова, Н. Г. Овсянкин, МТФ-е даагша А. Б. Ганеев гэгшэд ажахын ёhотойл алтан жасань болоно.

ТЭДЭНЭЙШЬЕ ХУБИТА БИИ

гуудта хүдэлхөөр эльгээгдээ бэлэй. Тусхайлбал, тэдэнэй дундаhаа зоотехник С. С. Артамонов, уполминзагай хүдэлмэрилэгшэ Л. А. Афанасьев, партиин райкомой эмхидхэлэй таhагые даажа байhан Р. Д. Безносов, харгын участогай начальник Н. Н. Филатов болон бусадые нэрлэжэ болоно.

Би өөрөө тэрэ үедэ районой «Ленинское Знамя» газетын редакциин хүдөө ажахын таhагые даажа байhанаа баhал hайн дураараа Пограничнэ МТС-тэ хүдэлхөөр ошоо hэм. Тэрэ үедэ хүдөөдэ ямар эрхэ байдалда хүдэлхэ баатай болгодоо hэм гэжэ hайн мэдэхэб. Энэ МТС hаяхан лэ эмхидхэгдээд байгаа. Тиимэhээ гэр байра, бусад барилгануудые бодхоохо, шэнэ техникэ түргэн ашаглаха хэрэгтэй байhаниинь элитэ. Шэнэ газар ашаглахаяа ерэhэн хүнүүдые угтажа абаха, түбхинүүлхэ, ажал оложо үгэхэ гэхэ мэтэ асуудалнуудые шиидхэхэ ушартай болгодоо. Тэрэ үеын «НАТИ» түхэлэй трактор, «Коммунар» түхэлэй комбайнуудые зүбөөр ашаглажа, дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэхэ шухала байгаа hааб даа.

Шэнэ ерэгшэдэй дунда оролдосотой, үнэн шударгы, тэрэнэй даадаг бригада коллектив соогоо түрүү тоотой болоо hэн. Мүнөөшье нүхэр Матвиенко тэндэхи «Пограничный» совхоздоо хүдэлhөөр.

Хүдөө ажахые хүгжөөлсэхын тула өөhэдынгөө hайн дураар ерэhэн инженернүүд Г. Ланин, П. Финеев, инженер-барилгашад Нина болон Анатолий Ефремовтэн эрхим мэргэжэлтэд байhанаа харуулаа. Тэрэшэлэн шэнэ газар ашаглалсахаяа ерэгшэдэй дундаhаа олохон хүнүүд энэ нютагта түбхинэжэ, колхоз, совхозуудай үйлэдбэрине хүгжөөхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадал, мэргэжэл шадабаряа зорюулаа. Жэшээлхэдэ, И. П. Давыдов, П. П. Овсянкин, И. Ф. Сукнев, Б-О. Б. Мункуев, аха дүүнэр Н. олай, Григорий Самойловууд болон бусад хуби заяагаа, бүхы наhаяа хүдөө ажахытай холбоо. Шэнэ газар ехээр ашаглан хэрэглэжэ, хүдөө ажахые хүгжөөхэ, хүн зоной эдеэ хоолой гол продукт—тарян талха элбэгээр үйлэдбэрилдэг болохо тушаа коммунис партиин, Совет правительствын абаhан шиидхэбэриин тон зүб, айхабтар ехэ удха шанартай байhание ажабайдал гэршэлэн харуулаа.

Богонихон болзорто ехэ лээ hэн. Энээнhээ уламжалан эндэхи ажахынуудай экономико бэхижээ. Урдань байhан жэжэхэн колхозуудай оронд олон hалбаритай томо, хүгжэнги ажахынууд болоо.

Тусхайлбал, зургаан багахан колхозуудые хангажа байhан Пограничнэ МТС-эй hуури дээрэ «Пограничный» совхоз түбхинэнхэй. Энэ ажахы мүнөө бүхыдөө 51,9 мянган гектар газартай. Тэрэ тоодо 10,7 мянган гектар тарялан, 2346 гектар саошалантай. Фермэнүүдтэнь 2290 үхэр, отара, бригаданuудтань 21,3 мянган хонин hүрэг, 238 адуу морид, 2000 гахай харуулhалагдана.

Совхозой үйлэдбэридэ элдэб түхэлэй 68 трактор, 37 комбайн болон бусад техникэ хэрэглэгдэнэ. Бүхы машина техникыень абажа харабал, тэрэ үесынь хоёр томо МТС-үүдэйхиhээ хэды дахин олон болонхой. Мүнөө тус ажахыда хуу дээдэ, тусхай дунда эрдэмтэй хүдөө ажахын 38 мэргэжэлтэд хүдэлнэ. Бригада, фермэ отара болон мастерскойдонь хамтадаа 600 хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ажаллана.

Ажахынгаа үйлэдбэрине түргэн хүгжөөхэ, эдеэ хоолой зүйлнүүдые элбэг ехээр

но.

Үнгэрhэн жэлдэ совхозой ажалшад, малшад бүхыдэнь 6127 центнер мяха, 11,1 мянган центнер hү, 300 шахуу центнер ноохо үйлэдбэрилжэ, 41,5 мянган центнер ороохо таряа, 15 мянган центнер хартаабха ургуулжа абаа. Мүн ниитынгээ адууhа малда 32 мянган центнер үбhэ, 35 мянган центнер силос, 30 мянган центнер сенаж гэхэ мэтэ тэжээл бэлэдхээд, мүнөө тэдэнээ hайнаар ондо оруулжа, продукцишье горитой абажа, худалдажа байна.

Тобшолон хэлэбэл, тэрэ гушан жэлэй саана эхи табигдажа хэгдэhэн ехэ хүдэлмэриин аша үрэ мүнөө элитээр харагдана гэхэдэ алдуугүй. Тиимэhээ тэрэ үедэ шэнэ газар ашаглаха тушаа түрүүшын хүнгэн бэшэ алхам хэhэн хүнүүдэй ажалай хубита эдэ амжалтанууд баhал хабаатай, бага бэшэ нүлөөтэй гээшэ.

С. КЛИМОВ,
шэнэ газар ашаглалсагшадай нэгэн, хүдөө бэшэгшэ.

Хяагтын район.

…МЭН ХЭГДЭЭ

залуу хүдэлмэришэн Александр Метелкин өөрынгөө hайн дураар совхоздо хүдэлхөөр ерэжэ, шэнэ газар ашаглалга дээрэ баhал ехэ ажал хэhэн байна. Мүнөөшье тэрэ түрэл болоhон совхоздоо хүдэлhэн зандаа.

Шэнэ газарай хахалагдаhанай ашаар Борьеогой совхоздо бүри түрүүшын жэлдэ ороопото ургамалнуудай тарилгын талмай хоёр дахин шахуу ехэ боложо, 5 мянган гектарта хүрөө юм. Энээнэй ашаар ороопо таряан элбэгээр абтадаг болоод, мал ажалай, илангаяа совхозой гол hалбари — хонин hүрэг үсхэбэрилгэдэ эрид хубилалта хэгдээ. Хэрбээ урда тээнь хонид гол түлэб үбэл, зунгүй хээрын бэлшээридэ ябажа хоолойгоо тэжээдэг hаа, шэнэ газаран ашаглагдажа, тариянай, тэжээлэй элбэгээр абтадаг болоходо тэдэнэй харууhан, тэжээлээр хангалга эрид hайжараа ааб даа. 1955—1956 онуудта хонин бухэндэ жэлдээ 175—180 килограмм тэжээлэй единицэ хүрэдэг болоhон юм. Энэнь урданайхиhаа 2,5—3 дахин ехэ байгаа.

Тингэжэ совхозой тэрэ үеын түрүү хонишод Д-Ц. Дуринов, Д. Дабаев болон бусад жэл бүхэндэ зуун эхэ хонин бүринөө 100 hайса гаран хурьга абадаг болоhон.

Сагай уларилай таарамжатай hайн байhан 1970 онуудай эхеэр совхоз ороопо таряанай үндэр баян ургаса абажа, гүрэндэ жэлдээ 100—150 мянган центнер хүрэтэр тарян худалдагдана.

Г. ОДОЕВ,
Борьёогой совхозой ахалагша диспетчер.

Зэдын район.

ХҮГЖЭЛТЫН ХҮДЭР АЛХАМ

Казахстанай заха хизааргүй үргэн талада түрүүшын hаднаг хадхажа, шэнэ газар ашаглажа захалагшад тухай табигдаhан «Хилээмэнэй амтан» гэhэн кинофильм харахадаа, манай Суулгадашье хайшан гэжэ энэ ехэ хүдэлмэриин эхилhэние элихэнээр hанажа hуугаа hэм.

Эгээл тэрэ гушан жэлэй саада тээ би Суулгын МТС-тэ директорээр хүдэлжэ байгааб. Шэнэ газар ашаглаха тухай парти, правительствын уряа орон доторнай зэдэлжэ, хото городуудhаа, тосхон hууринуудhаа хүнүүд олоороо хүдөө нютагуудта хүдэлхөөр ерэжэ эхилhэн юм. Мүн машина тракторна станцинуудта шэнэ техникэшье олоор үгтэжэ захалаа бэлэй.

1954 оной апрель hарада манай МТС-тэ Жэрэмhээ тусхай отряд ерэhэн юм. Бригадир П. М. Добрынинай хүтэлбэрилгэ доро 6 гусеничнэ, тэрэ тоодо нэгэ С-80 түхэлэй трактортай 12 механизатор хүбүүд эндэмнай шэнэ газар хахалхаяа ерээ бшуу. Тэдэнэр Зандинай үргэн хада губээнүүдэй нэлэнхы газарые тэрэ хабартаа элдүүрилжэ ороо. Энээнhээ гадна, Суулгада бригадир Б. Шойнжоновой хүтэлбэрилгэ доро баhа нэгэ тиимэ отряд хүдэлөө.

Тингэжэ гансахан түрүүшын жэлдэ манай МТС-эй харьяата ажахынуудта 2 мянга шахуу гектар шэнэ газар хахалагдаад, элдүүрилэгдээд, тарилга хэгдэhэн юм. Шэнэ газар хахалагшадай баатарлиг, шэн зоригто ажал тухай мүнөөшье тэндэхи нютагай зон мартаагүй ёhотой. Бэрхэ трактористнууд И. Булдаков, Г. Грудинин, Д. Сампилов гэгшэд хуушанай НАТИ трактораар сезон соо тус тустаа 1300—1500 гектар газар элдүүрилдэг байгаа. Тэрэ үеын механизаторнуудай олонхинь мүнөөшье түрэл совхоздоо ажаллажа байhаар.

Хүсэ ехэтэй шэнэ газар ашаглаха гээшэ али тухай ашагтай байhание колхоз, совхозуудай үйлэдбэрине хүгжөөхэ, экономикыень бэхижүүлхэ хэрэгтэ хэды ехэ hайн нүлөө үзүүлhэние нэгэ хэдэн жэшээ дээрэhээ харуулхаар. Сагай уларилай муу бэшэ байhан жэлнүүдтэ Суулгын совхозой Зандинай, Алташын-Адагай бригаданууд шэнээр хахалагдаhан газар дээрэhээ гектарай 23—25 центнер, заримпаань 30 хүрэтэр центнер таряа абадаг байгаа.

1960 ондо манай совхозойхид Хёлго мүрэнэй эрье шадархи ургаса муутай, бэлшээри, орхигдошоhон 600—700 гектар сабшалангай газарые хахалаад, уhалдаг болгоод, кукуруза тарижа эхилhэн юм. Тэдэ жэлнүүдтэ ажахын түрүү кукурузашад Д. Жанаев, Н. Кондратюков гэгшэд гектар бүриhөө 700—800 тонно хүрэтэр ногоон намаа хуряажа абадаг байгаа. Тиимэ үндэрөөр ургаhан кукурузын ургаса соо хүдэлжэ ябаhан комбайншье харагдагшагүй hэн.

Кукурузын элбэг баян ургаса абадаг болоhоной ашаар тэрэ үедэ Алташын-Адагай hаалиин фермынхид үнеэн бүхэнhөө жэлдээ 2700—3000 гаран килограмм hү абадаг бэлэй.

Энэмнай гансахан Суулгын МТС-эй харьяата ажахынуудта шэнэ газар ашаглалгаар түйлагдаhан жэшээнүүд ха юм даа. Бүхы Мухар-Шэбэрэй районой Хонхолын, Түгнын, Заганай, Хара-Шэбэрэй талануудта шэнэ газар айхабтар ехээр элдүүрилэгдэжэ, хэды ехэ ургаса үгөө, колхоз, совхозуудай бусад hалбаринуудай хүгжэлтэдэ хэды ехэ hайн нүлөө үзүүлээ гээшэб. Тэрэние тоолохо болоо hаа, түйлай ехэ ааб даа.

Л. ЦЫРЕНОВ,
ажалай ветеран, персональна пенсионер.

МҮНХЭ СУУРЯАНДАЛ МҮНӨӨШЬЕ ЗЭДЭЛЬЭЭР

Эхэ ороноймнай хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ эрид хубилалта оруулhан КПСС-эй ЦК-гай мартын (1954 он) Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь гүйсэд бэелүүлхээр дэлгэрhэн асари ехэ хүдэлөөнэй эхилhээр эгсэ гушан жэл үнгэршэбэ. «Орон доторoo ороохо таряа үйлэдбэрилгые сабшадань дээшэлүүлжэ, шэнэ боро газар элдүүрилэн ашаглаха тухай» дэлгэрэнгы тогтоолой абтаад байхада манайшье райондо ехэ хүдэлмэри ябуулагдажа захалаа бэлэй. Хүнтэй шадар оршодог ажахынууднай хахалагдадаг газараа улам үргэдхэжэ, тарилгынгаа газарай бүридэлые эрид хубилгаа hэн. Тиихэдэ эндэhээ баруухаhаар түбхинэhэн ажахынууд намаг налхида абтаhан, модо бургааhанда дарагдаhан газар сэбэрлэжэ, үндэhөөрнь hайжаруулжа, шаргал шэниисэ таряа бэлэй. Тингэжэ түрүүшын жэлнүүдтэ ороохо тарянай тогтууритай баян ургаса ургуулжа, гүрэндэ шаргал шэниисэ тушааха түсэбөө жэншэдгүй дүүргэгшэ hэн.

Гушан жэлэй саада тээ районой ажахынуудта машина, техникэшье хомор байhан гээшэ. МТС-эй мэдэлдэ даалгагдаhан бүхы машина, техникэеэ дүүрэн хүсэндэнь hаадгүйгөөр, бүтээсэтэйгээр хүдэлгэдэг байhан юм. Шэнэ, боро газар элдүүрилжэ, ашаглажа захалhанhаа хойшо районой ажахынуудай байдалшье эрид хубилаа. Нэн түрүүлэн шэнэ гэрнүүд олоор баригдаа hэн. Мүн полевой стануудта улаан булантай, столовотой ужам салуу хамтын байранууд жэрылдэн бодхоогдоо. Таряанай тоогууд дээрэшье томо складууд баригдажа захалаа. Хаа хаанагүй шэнэ амисхаалай hудал шангаар сохилжо эхилhэниинь эли hэн. Шэнэ барилгаhаа гадна залуу хүбүүд, басагад тракористын, комбайнерай курсада hурахаар олоороо эльгээгдэдэг болоо бэлэй. Хүн зоншье энэ ехэ хүдэлөөе омог баяртайгаар угтаа hэн.

Тэрэ гэhээр эгсэ гушан жэл үнгэрөө. Энэ хугасаа соо районоймнай ажахынуудта танигдашагүй хубилалтанууд болоо. Тэрэ үеын багахан колхозууд хамтаржа, томо совхозууд болгогдоо. Мүн колхозуудшье нилээд томодхогдожо, hалбари бүхэнөө тусгаар мэргэжүүлжэ захаланхай. Мүнөө районоймнай колхоз, совхозуудай механизаторнууд жэл бүри шэнэ түрүү онол аргануудые үргэнөөр нэбтэрүүлжэ, ороохо таряанай тогтууритай баян ургаса заабол ургуулхын тула бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдоно. Тусхайлбал, Хүнтэйдэ тарялантай Карл Марксын нэрэмжэтэ, Уланай, Хилганын колхозууд газарай хүрьhэнэй hалхинда үлеэгдэжэ муудалгатай тэмсэхэ онол арга үргэнөөр хэрэглэнэ. Эдэ ажахынуудай механизаторнууд мүнөө газарай хүрьhэ урбуулдаггүй техникээр элдүүрилэн тарилга хэнэ. hүүлэй жэлнүүдтэ районой колхоз, совхозуудта газар таряалангаа зональна гуримаар эрхилхэ онол арга хэрэглэгдэжэ захалаа. Иигэжэ урдань хэрэглэгдэдэг байhан севооборотнуудаа нарижуулан hайжаруулха эрилтэ табигдадаг болоо. Тодорхойлбол, ажахы бүхэн нютагайнгаа байгаалиин оршон тойронхи эрхэ байдалые, мүн газарайнгаа хүрьhэнэй бүридэлые хараада абан тарилга хэхэ, ургасаяа харууhалха болоно гээшэ.

Манай район саашадаа хахалагдадаг бүхы полиингоо 40—42 процентдэнь ороохо таряа, 35—36 процентдэнь тэжээлэй ургамалнуудые, 1,5 процентдэнь хартаабха, овощ тарижа, дунда зэргээр 21—22 процент сэбэр паартай байхаар хараалнабди. Хүнтэйн таряаландa сэбэр паар 25 процентhээ бага байха ёhогүй. Тарилгынгаа газарай бүридэлые иимээр зохёоходоо, 1985 ондо ороохо таряанай ургасые гектарай 11,5 центнертэ, хартаабха — 100, овощ —160, кукурузын эшэ набша —150, олон жэлэй ногооной ургасые 22 центнертэ хүртэхэ зорилготойбди. Тиихэдэ гектар бүриhөө 12 центнер зелёнко, сабшалангай гектар бүхэнhөө 118 центнер үбhэ хуряахаар түсэблэгдэнхэй. Хараалагдаhан эдэ зорилгонуудай үлэгшатайгаар бэелүүлэгдэбэл, районой колхоз, совхозууд ороохо таряа, хартаабха, овощ гүрэндэ тушааха түсэбөө сүм дүүргэхэ аргатай болохо юм.

Үнгэрhэн хоёр жэлэй туршада зональна гурим нэбтэрүүлхэ талаар ажахынуудта горитойхон хүдэлмэри ябуулагдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Жэшээлбэл, районой колхоз совхозуудай механизаторнууд севооборотнуудые нэбтэрүүлжэ, газарай хүрьhэ элдүүрилхэдээ комплексно онол арга хэрэглэнэ. Мүн минеральна үтэгжүүлгэ ехээр оруулжа, тарилгаяа буртаг ногоонhоо, хорхой шумуулhаа, үбшэнhөө хамгаалха хүдэлмэриеэ үргэнөөр ябуулдаг болонхой. Тиихэдэ ажалаа шэнэ—хамтын подрядай гуримаар эмхидхэнхэй гээшэ.

Эдэ бүгэдын ашаар арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлдэ районой ажахынууд гектарай дунда зэргээр 14,5 центнер ороохо таряа суглуулжа, гүрэндэ таряа, хартаабха, овощ тушааха түсэбөө сүм дүүргэхэhээ гадна, үрэhэ хүрэнгэеэ хүсэд хүрэхөөр хаажа абаhан байна.

Манай райондо бүхыдөө 26488 гектарта гэхэ гү, али бүхы хахалагдадаг газарай 82,6 процентдэ 40 севооборот хэрэглэгдэхээр зохёогдоhон юм. Тэрэнэй 32 севооборотдынь таряланда, 8-ниинь тэжээлэй ургамалнуудай тарилгада нэбтэрүүлэгдэхэ байhан гээшэ. Тусхайлбал, 3169 гектарта хартаабха, овощ, корнеплод, кукуруза таригдажа, 6813 гектарыень сэбэр паар эзэлхэ байhан юм. Тиихэдэ 13600 гектарта ороохото ургамалнууд таригдахаар хараалагданхай.

Севооборот хэрэглэхэдэ алишье талаараа аша үрэтэй байдаг юм. Нэгэдэхеэр, газарай хүрьhэндэ шииг нойтон, ургамалда хэрэгтэй бодосууд элбэгжэжэ, буртаг ногоониинь усадхагдана. Тиимэhээ ажахынуудай механизаторнууд, мэргэжэлтэд севооборот нэбтэрүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулжа, сэбэр паар бэлдэхэ хүдэлмэреэ агротехническэ бүхы заабариин ёhоор ябуулдаг заншалтай.

Бэйгша оной хабарай тарилгада Уланай, Хилганын колхозууд, Бодоной совхоз сэбэр hайн паартай. hүүлэй жэлнүүдтэ ажахынуудаймнай агрономууд ороохото ургамалнуудай үрэhэ элбэгжүүлхэ хүдэлмэреэ гуримшуулаа. Энээнэй ашаар малай тэжээлдэ хэрэглэмээр хара таряанай, ешмээнэй, обёосой үрэhэ хүрэнгэ элбэгээр бэлэдхэгдэжэ хаагдадаг болоо. Мүнөө районой колхоз, совхозууд баян ургасатай «Бурятская-79», «Бурятская-34» сортын шэниисын, «Онохойская» сортын хара таряанай, «Сельма», «Онохойская-547» сортын обёосой, «Донецкая-8» сортын ешмээнэй үрэhэ абанхай, хабартаа тарихаар бэлдэжэ байнал. Нёдондо хабар Уланай колхоз «Бурятская-79» сортын шэниисын 150 центнер үрэhэ худалдажа абаад тариhанай ашаар 1860 центнер үрэhэ хүрэнгэ хаажа абаа. Энэ ажахы 1985 ондо шэниисынгээ бүхы тарилгые «Бурятская-79» сортоор hэлгэхэ зорилготой.

Хилганын колхоз «Бурятская-34» сортын 1500 центнер шэниисын үрэhэ хаагаад байна. Энэнь мүнөө шалгахада, 95 процентнь ургаха шадалтай. Тиихэдэ «Онохойская» сортын 600 центнер хара таряанай үрэhэн эндэ нөөсэлэгдэнхэй. Районой бусад ажахынууд нютагайнгаа байгаалиин эрхэ байдалда тааpаhан сортын ороохото ургамалнуудай үрэhэ хүрэнгэ элбэгжүүлхэ хүдэлмэреэ үргэнөөр ябуулна.

hүүлэй жэлнүүдтэ Хүнтэйдэ ой модоной ажахы байгуулагдаа. Энэ лесхоз полиин захаар модо тарижа, газарай хүрьhэнэй hалхинда үлеэлгэжэ муудалгатай тэмсэхэ хүдэлмэри ябуулха юм. Эдэ жэлнүүдтэ мелиоративна барилга хэхэ талаар ехэ ажал ябуулагдаа. Олон тоото уhалуурииин, хатаалгын hубаг, ханаабууд баригдажа ашаглагдаа. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлжэ, абтаhан продукциин, өөрынь үнэ сэн хямдаруулха, шанарыень hайжаруулха талаар горитойхон хүдэлмэри хэгдэнэ. Жэшээлбэл, ажахынуудай олохон звено, бригадануудай, коллективүүд ажалаа хамтын подрядай гуримаар эмхидхээ. Энэ шэнэ онол арга яhала ашагтай байhанаа түрүүшын жэлhээ харуулаа. Тодорхойлбол, ажалаа хамтын подрядай гуримаар эмхидхэhэн Уланай колхозой Ж. Эрдынеевэй; В. Ринчиновэй, Хилганын колхозой Д. Раднаевай, Баргажанай совхозой В. Вахрушевай, Шитханай совхозой В. Орловой, Ч. Молчановай, Бодоной совхозой Н. Баленкын хүтэлбэрилдэг звенонуудай механизаторнууд нёдондо ороохо таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай баян ургаса хуряажа абаа.

Мүнөө үедэ ороохо таряанай ургаса дээшэлүүлхэ талаар ябуулдаг хүдэлмэридэмнай али олон дутагдалнууд элирүүлэгдээ. Жэшээлбэл, таряаландаа минеральна үтэгжүүлгэ оруулха, наг шэбхэ гаргажа тарааха ажал үргэнөөр ябуулагданагүй. Районой «Сельхозхимия» нэгэдэлэй коллектив терфоор элбэг газар элирүүлжэ, малтажа абаад минеральна үтэгжүүлгэтэй холиhоной удаа тарялан дээрэ гаргажа тарааха хүдэлмэри эмхидхэнэгүй. Мүн газар уhалха талаар ябуулагдадаг мелиоративна хүдэлмэри hанаhанда хүрэмөөр бэшэ гээшэ. Эндэ газар ундалуулха шэнэ онол арга түхеэрэлгэнүүд шархуугаар нэбтэрүүлэгдэнэ. Саашадаа эдэ бүхы дутагдалнууд дары усадхагдажа, ороохо таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай баян ургаса ургуулхын түлөө бүхы бэлиг шадабаряа гарган ажаллахабди.

30 жэл. Энэ хугасаа соо ехэ ажал хэгдээ гээшэл даа. Гушан жэлэй саанаhаа эхи абаhан агуухэ хүдэлөөнэй суурян мүнөөшье замхаагүй. Тэндэ хараалагдаhан зорилгонуудынь мүнөөшье үргэлжэлүүлжэ байнабди. Манай түрэл парти, гүрэн түрэмнай ороохо таряа элбэгээр үйлэдбэрилхэ эрилтэ мүнөөшье шангаар табиhан зандаа гээшэ. СССР-эй Эдеэ хоолой программа дотор хараалагдаhан зорилгонуудые бодото дээрэнь сүм бэелүүлхын тула шармайн оролдохобди. Эхэ, эсэгынгээ, аха, эгэшэнэрэйнгээ эхилhэн хэрэгые үргэлжэлүүлхэhээ нангин юумэн хаанашье байхагүй. 30 жэлэй саада тээ бүхы Совет орон доторнай сахилгаан мэтээр тараhан энэ ехэ алхамай мүнхэ суурян мүнөөшье зэдэлhээр байха ха юм.

В. БУДАЕВ,
Баргажанай РАПО-гой соведэй түрүүлэгшын орлогшо.

ТАСС — АПН
ХИЛЫН СААНАhАА

…СОФИН ОРГАНИЗАЦИИН КОНФЕРЕНЦИ

БКП-гэй Со-… …тоосоото конференци… БКП-гэй ЦК-… …ральна секретарь, …Гүрэнэй Совет… …Т. Живков тэ… …хүдэлмэридэ хабаа-…

…тоосоото hунгалтын … уласхоорон-… …түгшүүрилтэй … байдалда боложо … БКП-гэй ЦК-гай … гэшүүн Ч. … конференцине нээхэдээ тэмдэглээ. Бүгэдэ ниитын эб найрамдалые сахин хамгаалха талаар Болгари хүсэлэл оролдолгонуудаа гаргахадаа, национальна аюулгүй байдалаа бэхижүүлнэ, уласхоорондын оршом соо оронойнгоо үүсхэл эдэбхиие дээшэлүүлнэ гэжэ тэрэ хэлэбэ. НРБ-гэй ба БКП-гэй, КПСС-эй ба Советскэ Союзай, бусад социалис оронуудай эб найрамдалта политикын нэрэ хүндэ хэлбэришэгүйгөөр ургана.

США-гай ба НАТО-гай талаар тэдэнэй союзнигуудай дай жүрөөдэhэн бүлэгөөрхидэй ээрхэг түримхэй ябуулганuудай гэмээр хүн түрэлтэндэ ядерна дайнай аюул тохёолдуулагдажа байна гэжэ БКП-гэй ниислэлэй горкомой тоосоото элидхэл дотор тэмдэглэгдэнэ. Амгалан тайбан байдал хангаха талаар дэлхэйн хүн зоной бүхы этигэл найдал Ленинэй агуухэ оронтой, КПСС-эй ба Совет гүрэнэй залан сэхэ эб найрамдалта политикатай нягта холбоотой байна. СССР-эй ба Варшавска Договорто хабаатай гүрэнүүдэй гаргаhан бүтэмжэтэй hайн үүсхэлнүүдые Болгариин ниислэл хотын ажалшад шууд сэхээр дэмжэнэ.

Софиин коммунистнууд национальна партийна конференциеэ нэрэтэй солотойгоор угтажа байна. Городой ажалша коллективүүд БКП-гэй XII съездын табиhан зорилгые амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна. Тиихэдэ продукциин шанарые дээшэлүүлхэ, ажалай ашаг үрые нэмээхэ, үйлэдбэриин журамые hайжаруулха асуудалнуудта онсо анхарал хандуулагдана.

Г. ГОТЬЕГЭЙ МЭДҮҮЛГЭ

…«Сэрэгэй гарга… …үргэдхэхэгүй ба … тухай асуудалаар … …уудые үнгэргэхэ … Варшавска Договорто … гүрэнүүдэй ду… …hайнаар хан… …тэрэниие бүтэмжэ… …дэмжэхэ уряатай… …гэй правительства-да ханданаб»,— гэжэ Германиин Коммунис партиин түрүүлэгшын орлогшо Г. Готье Дюссельдорфдо үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ. Манай национальна аша туhада, бүхы дэлхэйн аша туhада харюусадаг энэ дурадхалда бүтэмжэтэй hайн харюу үгэхэ шухала. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй дурадхалай нээхэ арга боломжонуудые хэрэглэхэ шухала. «Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүд эб найрамдалта шэнэ үүсхэл гаргахадаа, социализм болон эб найрамдалай таhаршагүй холбоотой байhыень үшөө дахин элирхэйлэн харуулна»,—гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

hАЙНДЭРЭЙ УРДА ТЭЭ

УЛААН-БААТАР. Коммунис субботнигуудые эмхидхэхэ талаар саг үргэлжэ хүдэлдэг түбэй штаб бүгэдэ арадай ажалай hайндэрэй—В. И. Ленинэй түрэhөөр 114 жэлэй ойдо зорюулагдаhан воскресник үнгэргэлгын программа табиба. Оронoй бүхы предприятинуудай, организацинуудай бэелүүлхэ хүдэлмэри тодорхойлогдоо. Воскресингэй үдэр ажалай үндэр үрэ дүнгүүдые түйлахын түлөө мүрысөө дэлгэрүүлхыень республикын бүхы ажалшадые уряалhан Улаан-Баатарай авто-заhабарилгын заводой, хилээмэнэй комбинадай коллективүүдэй, Хүбсэгэл аймагай ба Дарханай ажалшадай гаргаhан үүсхэлнүүдые түбэй штаб hайшааба.

Урдынхидал мэтэ, олдоhон мүнгэ зөөри хүүгэдэй болон элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудые барилгада гаргашалагдаха байна.

ЗҮБЛЭХЭ ЗҮЙЛДЭ—ХҮТЭЛБЭРИЛГЫН АСУУДАЛНУУД

ГАВАНА. Хүтэлбэрилгын асуудалнуудай талаар уласхоорондын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай соведэй 12-дохи заседани Кубын ниислэл хотын Съезднүүдэй ордон соо боложо байна. Болгариин, Венгриин, ГДР-эй, Кубын, Польшын, Советскэ Союзай, Чехословакиин түлөөлэгшэд, институдай хүтэлбэрилэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадана.

1983 ондо институдай хүдэлмэриингөө түсэбые дүүргэhэн тухай институдай директор С. Емельянов элидхэл хэбэ. Байгша ондо эмхи зургаанай бэелүүлхэ ажал ябуулгын программа тухай, 1986—1990 онуудай холын хараата түсэбүүд тухай тэрэ мүн, лэ хөөрөө.

Экономическа Харилсан туhалалсалгын Соведэй гэшүүн-оронуудай правительствануud хоорондын хэлсээнүүдтэй зохилдуулжа эмхидхэгдэhэн институт тэрэнэй гэшүүн-гүрэнүүдэй экономическа, эрдэм-техническэ хүгжэлтые хүтэлбэрилгын асуудалнуудые шэнжэлнэ.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ БА АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ

ВАШИНГТОН. Нигериин шэнэ хүтэлбэри эб найрамдалай ба элдэб гүрэнүүдтэй али алиндань ашатай туhатай харилсаа холбоо тогтоолгын политика бэелүүлхэ, оронойнгоо экономико бэхижүүлхэ, арад зоной hуудал байдалые али бүхы талаарнь бэхижүүлхэ байна гэжэ Нигериин гадаадын хэрэгүүдэй министр Ибрагим Гамбари хании ёhоной албанай хэрэгээр эндэ ерээд байха үедөө пресс-конференци үнгэргэхэдөө мэдүүлбэ.

Манай орон мүнөө үеын эгээн шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, эб найрамдал ба бүгэдэ ниитын аюулгүй байдал бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадахые шиидэнхэй байна гэжэ министр тэмдэглээ. Ядерна дайн бүхы гүрэнүүдтэ, тэрэ тоодо Африкын оронуудта hүйдхэл гашуудалта хойшолонгуудтай байха юм гэжэ бидэ hайн ойлгонобди. Тиимэhээ Нигериин сэрэгэй дээдэ совет буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлахын түлөө, ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хинаха тухай үрэ ехэтэй хэлсээ баталхын түлөө тэмсэнэ.

ТОПИ

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

ТҮРҮҮШЫНХИД ИИМЭ БАЙГАА

ТҮРҮҮШЫН совет буряад багшанар... Түрүүшын пионернүүд... Тэдэ ямар зон байгаа хаб гэжэ мүнөөнэй залуушуул һонирходог.

— Хүнүүд шэнги хүнүүд байгаа юм бэзэ,— гэжэ харюусахаш.— Тиимэ даа, хүнүүд...

Иигэжэ харюусажархёод, гэнтэ өөрөөшье бодолгото болохош. Үнэхөөрөөшье, тэдэнэр ямар байгааб? Хүнүүд шэнги хүнүүд байгаа гэжэ ойлгосотой ааб даа. Харин ямар хүнүүд байгааб?

Энэ асуудалда харюусахын тула хуушанай багшанартай хөөрэлдэжэ, хэлэһэн юумыень бэшэжэ абаад, наринаар шэнжэлхэш. Тиигэжэ шэнжэлхэдэш, нэгэл онсо шэнжэ тобойн гаража ерэдэг. Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, мандажа эхилһэн Совет засагтаа, арад зондоо, даажа байһан уялгата тушаалдаа, хэһэн хэрэгтээ халуунаар дурлан, үнэн сэхээр хандалга болоно. «Би шадахагүйб, аргамгүй, би сүлөөгүйб» гэжэ арсаха ёһон гэжэ тэдээндэ байгаагүй. Хамаг юумэндэ хуу хабаархаха, хамаг юумэнэй түлөө харюусалгатайб гэжэ сэдьхэлэйнгээ гүн оёорһоо мэдэрхэ — иимэ шэнжэ шанартай байһан байна бшуу даа.

Кабанскын районой Корсаковай дунда һургуулиин багша, тус һургуулиин түрүүшын пионервожата байһан Л. Н. Апрелкова тэдэнэй нэгэн болоно. Корсаковай һургуули хадаа тэрэ холын 1925 ондо Байгал-Хударын районой гол һургуули байһан байна.

Лидия Николаевна Апрелкова 1906 ондо Эрхүү хотодо түрүүшын буряад большевигүүдэй нэгэн болохо Николай Апрелковэй бүлэдэ түрөө. Эрхүүгэй гүрэнэй университедэй хоёрдохи курсада һуража байтараа, 1920 ондо комсомолой уряагаар гэгээрүүлгын хүдэлмэридэ хабаадахаяа, Кабанскын районой Дулаан нютагта багша боложо ерэһэн намтартай. 1925 онһоо 1927 он болотор Корсаковай һургуулида багшаар, пионервожатаар ажаллаба.

«Мүнөө Корсаково һууриндахи һургуулиин модон байшан эндэхи хүн зоной суглуулһан мүнгөөр 1924 ондо баригдаһан юм,— гэжэ Лидия Николаевна өөрынгөө дурдалга соо бэшэнэ.— Тэрэ үеын һургуулине даагша Владимир Игнатьевич Хамаганов, хушуунай гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Василий Фёдорович Печкин һургуулиин барилгада үүсхэл гаргаһан байха. Корсаково һууринай хүн зон мүнгэ суглуулхаһаа гадна унаагаар туһалаа, өөһэдөөшье һургуулиин барилгада хабаадаа. Тиигэжэ 1924 ондо һаруул уужам байшан соо орожо, үхибүүд ном үзэжэ эхилээ. 1925 ондо Батор Прокопьевич Махатов һургуулине даагшаар томилогдоо һэн. Е. А. Рампилова, П. А. Ашадуева, би гэгшэд багшанар байгаабди. С. Х. Ганжуров монгол бэшэг заадаг һэн.

1925 ондо һургуулидаа 5-дахи класс нээхэ бодомжо бии болоо. Юундэб гэхэдэ, 4-дэхиие дүүргэһэн бүхы үхибүүд Верхнеудинск ошожо һураха аргатай байгаагүй. Тиигэжэ 5-дахи класс бии болгогдожо, тэндэ 20 һурагшад һурадаг болобо. Багшанар тэдээндэ ном заахаһаа тэдэнэй үргэһэн дадалгатай нютагайнгаа үхибүүдые 5-дахи класста һургадаг байгаа бшуу».

Өөһэдынгөө һайн дураар... Эдэ үгэнүүд түрүүшын багшанарай сэбэр һайхан сэдьхэлые, арад зоноо гэгээрүүлхын түлөө юунтэйшье тэмсэхээр бэлэн байһан сарюун һэшхэлые гэршэлнэ бэшэ гү? Тэрэ үеын хэды олон багшанар үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалые усадхалсан, түлөөһэгүйгөөр ехэшүүлдэ ном заадаг байгааб!..

Нүхэр Апрелковагай дурдалгые уншахада, олон асуудал элирнэ, нютагаймнай түүхын һонин хуудаһанууд ирагдана. 5-дахи классай нээгдэһэнэй удаа Корсаковай һургуулиие долоон жэлэй болгохо тушаа ябуулга хэгдээ һэн ха. Теэд һургуулиин материальна үндэһэнэй зохисогүй байһанай ушараар 7 жэлэй болгохо тушаа асуудал хойшолуулагдаа һэн. Зүгөөр 5-дахи класс бии зандаал байгаа. Тэрэниие дүүргэһэн үхибүүд Верхнеудинскын 7 жэлэй һургуулида ядамаггүйгөөр һураха дүүрэн арга боломжотой болодог һэн.

КОМСОМОЛОЙ Корсаковска ячейкын шиидхэбэреэр Л. Н. Апрелкова һургуулиингаа пионервожатаар томилогдоо. 1925 ондо пионернүүдэй отряд 27 хүниие нэгэдүүлдэг байгаа. 4—5-дахи классуудай һурагшадые хамтаруулдаг һэн. Пионернүүд уншалгын гэртэ ээлжээгээр дежурладаг байгаа.

Корсаково һууринай түрүүшын избач хадаа Сергей Николаевич Васильев һэн. Тэрэ хадаа сэрэгһээ һая табигдажа ерэһэн улаан армеец, Л. Н. Апрелковагай нүхэр байгаа. С. Н. Васильев «Улаан Дологон» гэжэ коммуна эмхидхэгшэдэй нэгэн байха. Һүүлдэнь партийна хүдэлмэрилэгшэ болотороо ургаад ябатараа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда мордожо, 1943 ондо баатарай үхэлөөр унаһан юм.

Тэрэ үедэ уншалгын гэр хадаа клубай, соёлой байшангай, библиотекын үүргые бэелүүлдэг байһан юм гэжэ онсо тэмдэглэлтэй. Пионернүүд ехэшүүлдэ газетэ уншадаг, суглаанда хүнүүдые урижа суглуулдаг, нарай үхибүүдые харууһалаад, эхэнүүдыень суглаанда эльгээдэг, үгытэйшүүлые дэмжэхыень гэртэхинээ идхадаг гэхэ мэтын хүдэлмэри ябуулдаг байһан байна. Наада захань ариг сэбэрые сахиха, фельдшертэ бэеэ аргалуулха тухай олоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэриие түрүүшын пионернүүд ябуулдаг бэлэй. Тэрэ үедэ Корсаково һууринда фельдшерээр Василий Степанович Иванов гэжэ ород хүн хүдэлдэг байгаа.

Пионернүүд олон юумэ уншадаг, һайн һураха гэжэ оролдодог һэн. Һургуулиингаа урдахи добо дээрэ суглараад, физкультура хэжэ, бэеэ һорихо. Революционно дуунуудые сээжэлдээд дуулахадань, зарим хүн һайшааха, хэн нэгэн... шоо үзэхэ.

Түрүүшын пионернүүд... Тэдэнэй оролсохогүй, хамаархахагүй юумэн үгы һэн хаш даа. Зариманиинь пионер болоһоноо гэртэхинһээ нюудаг байһан шуу даа. Юундэб гэхэдэ, мухар һүзэгтэй, мунхаг байдалай һабарһаа мултараадүй байһан түрэлхид үхибүүдэйнгээ пионер боложо, улаан галстук зүүхэдэ, эдэмнай бурхан бөөе эсэргүүсэжэ, ехэ нүгэл абахань, огторгойһоо хэһээгдэхэнь гэжэ айдаг байгаа ха юм даа. Тиимэһээ үхибүүдэйнгээ пионер болохо хүсэлые огто таһа хоридог, үгыень дуулаагүй һаань, гам хайрагүй сохихо жэшээтэй байгаа. Имагтал тэрээнһээ боложо, зарим үхибүүд пионер болоһоноо гэртэхинһээ нюуха баатай байгаа. Уншалгын байшанһаа холо бэшэхэнэ газарта нийтын амбаар байха. Полынь дүгдэгэр, тиимэһээ амбаар доро нюуса хадагаламжа хээд, пионернүүд галстугуудаа тэндээ нюуха.

Гэбэшье нютагтаа Совет засагай бэхижэн мандаха, мунхаг харанхы байдалай гэгээрхэ, архиншан, хаарташа хүнүүдтэй, эсэсэй эсэстэ ангиин дайсадтай эрдээр тэмсэхэ хэрэгтэ түрүүшын пионернүүд горитойхон үүргэ бэелүүлһэн габьяатай.

Түрүүшын пионернүүд үшөө юугээрээ илгардаг байгааб гэхэдэ, тон үнэншэ шэнжэ шанартай һэн. Худалаар хэлэһэн нэгээ Ленинэй портредэй урда абаашаад:

— Вождиин урдаһаа хараад худалаар хэлэхэгүйб гээд тангаригла!— гэжэ баадхаха. Тиихэдэнь худалаар хэлэгшэ тэсэдэггүй, үнэн сэхээ мэдэрхэ баатай болодог һэн.

Нютагтань хүдөө ажахын түрүүшын коммунын 1925 ондо эмхидхэгдэхэдэ, багшанар, түрүүшын пионернүүд ойлгууламжын ехэ хүдэлмэри ябуулжа амжаа.

Корсаковай һургуулиин түрүүшын багшанарай нэгэн, түрүүшын пионернүүдые хүмүүжүүлһэн пионервожата Л. Н. Апрелкова 1930 ондо нүхэртэеэ Ленинград ошожо, тэндээ 1941 он болотор байгаа, А. И. Герценэй нэрэмжэтэ пединститут дүүргээ. Хойто зүгэй арадуудай һургуулинуудта багшалаа. КПСС-эй гэшүүн Л. Н. Апрелкова дүн хамта 41 жэлдэ багшалаа, тэдэнэйнгээ 25 жэлыень һургуулиин директор ябаа. Мүнөө арадай гэгээрэлэй отличник гэжэ тэмдэгээр шагнагдаһан Л. Н. Апрелкова 1944 онһоо Пятигорскдо ажаһууна.

1970 оной эсэстэ Л. Н. Апрелкова Корсаково айлшаар ерэһэн юм. Тиихэдэ түрүүн багшалһан Дулаан һууриндаа айлшалаа. Түрүүшынь һурагшадые суглуулаад, Корсаково һууринда Л. Н. Апрелковатай уулзалга үнгэргөө һэмди. Хуушанай багша залуу наһаяа дурдан, һонин юумэнүүдые хөөрэжэ үгөө. Мүнөөнэй пионернүүд хөөрөөень бэшэжэ абаһан, Л. Н. Апрелковае өөрынгөө эмхиин хүндэтэ пионер болгожо, хүзүүндэнь улаан галстук зүүлгээ агша һэн.

Түрүүшын багшанарай, түрүүшын пионернүүдэй габьяа мүнөөнэй багшанарта, мүнөөнэй һурагшадта алишье талаараа һайхан жэшээ боложо үгэдэг.

М. БОТОЕВА,
Корсаковай дунда һургуулиин багша.

Ц-Д. Х...

ХОЁР МҮРТЭЙ ШҮ...

Хара бэеэ тахибал,
Хаанаш һүүлдэ — газардал.

Баяжаха бүреэ хяһуур,
Бэлэг барюулхань тулюур.

Гэр бүлын бутарал —
Гэншэрэлгэ, гутарал.

Зориһон хүнэй зориг —
Зогсохоо мэдэхэгүй сахариг.

Хазаарта ородоггүй мэхэхэн —
Халтар шара үнэгэхэн.

Сэсэн үгэ сээжэ соо,
Сэрбэһэн загаһан Сэлэнгэ соо.

Хэһэн нүгэлөө даажа ядагша —
Хүнтэрэн нүхэ руу унагша.

Уйдаһан хүнэй нюдэн
Урин наратайдаш бүрхэгхэн.

Жаргалдаа дашуурһан хүн—
Жабхаланта дуунай хүгжэм.

Гаргагдаагүй зүргэ харгы—
Гарсалдаха хожомойм дуты.

Хүртэшэгүй юумэндэ аһалган —
Хооһон худаг малталган.

Зэбэтэ годлидол һэтэлэн,
Зүрхэ харбаһан нюдэн.

Үүдэгүй айл байдаггүй,
Үнэн нүхэргүй ябадаггүй.

Урдажа байһан ажабайдал—
Унтаршагүй мүнхын найдал.

Хүсэн т...
Хүшэр ...

Түшэг ...
Түлхижэ ...

Дүрэгүй ...
Дүрөөдэ ...

Хэтэрһэн ...
Хэндэ ...

Үгын ...
Мүнхын ...

Шүүһэн ...
Шүбгэ ...

Үгсүүр ...

Үгэлидэ ...

Хундаган... —хүр...

Үхибүүнэй ... үдын ...

Аадарай ...

Аянгата ...

Тэнгэрин... Б...

Тэршэлһэ...

Олохон ...

Ульһанин... нэгэ...

Эхэнэрэй ...

Эрын ...

Хадари ...

Хайрата ...

«АЛТАН ГАДА...

Монголой мэдээжэ уран зохёолшо. МНР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, БНМАУ-гай Ехэ хуралай депутат, МХЗ-гэй нэгэдэхи секретарь Бодонгийн Тудэвэй нэрэ манай уншагшадта мэдээжэ болоһоор үнинэй. Мүнөө тэрэнэй «Алтан гадаһан» гэжэ нэрлэгдэһэн шэнэ суглуулбари Буряадай номой хэблэлһээ гараба.

Суглуулбариие нээһэн «Алтан гадаһан» гэжэ тууҗа соо Монгол орондо Арадай хубисхалай үе саг харуулагдана. Агуу жанжан Сүхэ-Баатарай эти... раз тууҗа ... хай. Дурсагд... гадна бэлиг... һонирхолтой ... тус суглуул... даа.

Ном зохи... дэнхэй — Б... хэблэлэй ура... Гурьянов су... дар хабтаһы... жо бүтээгээ ...

В. Н...
Буряадай ном... ахалагш...

ШАЖАНДА ЭСЭ...

МОНГОЛШУУДАЙ ДУУЛАҺАН ШОГ...

Тангад сэмбэ дэгэлһээ
Тангай үнэр хангалтаа.
Тарган сагаан ламаһаа
Басаганай үнэр хангалтаа.
Хүрин тэрлиг дэгэлһээ
Хүжын үнэр хангалтаа.
Хүреэнһээ ерэһэн
ламбагайһаа
Хүүхэнэй үнэр хангалтаа.
Даавуу-даавуу дэгэлһээ
Даян хүжөөр хангалтаа.
Дасанһаа ерэһэн ламаһаа
Дүүхэйн үнэр хангалтаа.
Буура тэмээн байтараа,
Бурантаяа юундэ һунгаа бээ?

Хувраг ла...
Хүүхэнние ...

Атан тэмэ...
Ашаа юу...
Абаралын...
Абтайе юу...
Саарал тэ...
Сарьяда ю...
Санаарта ...
Саашаа юу...

Б. БАН...
су...

„ШЭНХИНҮҮР ХО...

Хүүгэдтэ зорюулагдаһан литературые ород хэлэнһээ түрэл хэлэндээ оршуулагшадай нэгэн, үхибүүдэй анхаралда хэдэн һонирхолтой ном дурадхаһан уран зохёолшо Гэлэгма Бадмаева һаяхан Буряадай номой хэблэлээр тууҗануудай шэнэ суглуулбари гаргуулһан байна.

«Шэнхинүүр... нэрлэгдэһэн ... дань һургуу... ажабайдалда... адли нэрэтэй... «Залуугай о... лэгдэһэн т... тухай домсгл... гэ һонирхолто... лагдаа.

Б. ...

АРАДАЙ АМАН УГҮҮЛЭЛ

«ҮЛҮҮ ГАРААД, БУЛУУ ХИМЭЛЭЭ»

ҮБҺЭ хуряалгын үе байгаа. Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бүлэг артистнууд нютагтамнай айлшалжа, Х. Намсараевай «Тайшаагай ташуур» гэжэ зүжэг харуулаа бэлэй.

Хүдөө нютаг уруу театрай ерэлгэ ехэхэн баясхаланта ушар ааб даа. Һүүлээрнь хэдэн үдэрэй туршада хүн зон зүжэг тухай аманһаа унагаангүй хөөрэлдэдэг, зүбшэдэг, арсалдадаг гээшэ.

Зүжэг хараһанай үглөөдэр үдын хоолой үедэ үбһэшэдэй отог дээрэ һонирхомоор хөөрэлдөөн болоһон юм.

— Гайхалтай хатуу барга үе саг, үйлэ хэрэгүүд түрэл хизаартамнай байгаа гээшэл даа,— гэжэ бригадир Бата Бальжинимаев тусгаар хэндэшье хандангүй, һанажа ябаһан бодолоо хэлэжэрхибэ.

— Үгы, юрэдөө, Россин империин гүрэнэй дүүмэ гэжэ байһан юм аабза. Баһа юунэйнь Хориин дүүмэ гээшэб? — гэжэ залуу хажуурша Дамба гайхана.

— Эх, үхибүүдни, гүрэн түрынгөө дэлхэйн түүхые эрдэм номтой хадаа мэдэхэл зон аабза даа, теэд түрэл нютагайнгаа, түрэһэн дайдынгаа түүхэ домогые баһа мэдэхэ хэрэгтэйл даа. Элдэб үйлэ хэрэгүүд нютаг нугаарчай болоһон байха. Хоца Намсараевич бодото дээрээ болоһон хэрэг үйлые баримтаһан, тэрэ үеын байдалые зүбөөр, уран хурсаар харуулаа байна, ехэ һонирхожо харааб,— гэжэ хажуур сохидог үбгэжөөл Гэлэг ахай хөөрэлдөөндэ оролсобо.— Хориин арбан нэгэн эсэгын һалаа бүхэнһөө этигэмжэтэ нюурые зон һунгажа, Хори эльгээдэг байгаа. Баяд, ноёд элдэб аргаар этигэмжэтэн болодог һааб даа. Манай нютагай зон бодонгууд угсаатанай гэхэ гү, али отогой гэхэ гү,— Хориин арбан нэгэн эсэгын нэгэ һалаа гэжэ тоологдодог гээшэбди. Тиимэһээ нэгэ этигэмжэтые эльгээдэг байгаа хабди. Уг гарбалнай ажалша бэрхэ хүшэр хүндэ юумэнһээ сухарихагүй, хүхюун зугааша улад байгаа гэгшэ. Ойро холошье һаань, найр нааданай болоходо, бодонгууд гээгдэхэгүй, найр зугаада «нохойн таратар» байлсадаг дээрэһээ дуундашье ороһон байха.

— Ямар дуун гээшэб? — гэлдэшэбэд үбһэшэд.

— Зай, шагныт даа...

Боориинтоо хаяада
һалбарааша
Будагхан замбагаань
хагдардаг юм.

Бодонгууд манайдаа
һонинтой даа,
Болзолдоод хахасахань
хэзээдэ юм...

Иимэл үг унгитай зон гээшэлди даа. Тэрээн дээрэһээл совхознай нютагай нэрээр Шанагын гэгдээгүй, харин Бодонгуудай совхоз гэжэ нэрэтэй ха юм даа. Алишье юумэн һанааһаа абтаад лэ нэрлэгдэхэ, хэлэгдэхэгүй, харин ушар удхатай, үндэһэтэй байдаг шуу даа.

Тэдэ этигэмжэтэд суглаража, суглаа хэхэдээ, дүүмэ хээбди гэдэг, тэрээн дээрэһээ **Хориин дүүмэ** гэжэ хори буряадуудай захиргаан байгаа гэдэг. Дүүмэ хадаа тайшаае һунгаһан нэрэтэй боложо, тэрэнь генерал-губернатораар баталагдадаг байгаа гэхэ гү, али сэхыень хэлэхэдэ, тайшаа тэрэнэй табимал байгаа ха юм даа.

— 20 түхэриг 40 мүнгэн 1 пол гэжэ байгаад тоолосогоон, дансада бэшэжэ һуугааша дүүмын бэшээшэ юм гү, али кассир гү, тэрэ үбэршэлһэн мүнгэнһөө хүртэлсөө ха гү? — гэжэ тогоошон Мария һонирхоно.

— Дүүмынишни бэшээшэ «пол», «пол» гэһээр лэ, пол мүргөөд лэ һалаһан байха, тайшаа юундэ хабаадаха юм,— гэжэ Дамбын хэлэхэдэ, үбһэшэд дарья табилдан, эльгээ эгшэн энеэлдэшэбэ.

— Дүүмын тэрэ бэшээшэ манай Бодонгуудай этигэмжэтэн байгаа юм лэ. Нютагаймнай эгээл баяшуулай нэгэн Һамажын Сахияа гэжэ нэрэтэй һэн хаш.

— Тиимэ юм гү, хөөрыт саашань,— гэлдэжэ, үбһэшэд үбгэжөөлые гуйба.

— Минии үбгэ эсэгэ тэрэ хүниие һайн мэдэхэ, үе хирын улад байгаа. Нэгэ иимэ ушар тухай хөөрэһэниинь һанаанһаамни гарадаггүй.

Дүүмын байшантай галдуулһанай удаа нилээд мүшхэлгэдэ, мүрдэлгэдэ орожо, тэндэһээ үлдүүлээд, Һамажын Сахияа нютагаа бусаа гэхэ. Аандантан гэжэ ехэ баян айл Түгнэһөө бэриие буулгажа, түрэ хэхэ гээд, түрэдэмнай худын түрүү болыт гэжэ Сахияае уряа юм ха. Басага хүргэжэ, Хүбүүхэн баатар гэжэ хүн Түгнэһөө ерэһэн байгаа. Тэрэмнай хэлэ аманай эзэн, улаан хэлэтые урдаа оруулхагүй, хурдан ухаатай, хурса үгэтэй, шуран шуумар хүн һэн гэхэ. Түгнын баяшуулай хониин һүрэгэй бэлшээридэ ябахада, тэрэшни моринойнгоо гүйдэл дунда эгээл тарган эрьеыень таһа шүүрэжэ абаад, ябашадагаараа гансашье Түгнэдөө бэшэ, манай урда Хёлгоошье суурхаһан хүйхэр байгаа.

Һамажын Сахияа худын түрүү зэргэдэ һууна гэжэ мэдэхэдээ, Хүбүүхэн баатар тооробшо малгайгаа урагша хойшонь жомбойлгон нугалжа үмдөөд зэргэдэ һууша ба гэхэ.

— Будүүзгэй хүн аад, урагша хойшонь жомбойлгожорхиһон малгайгаа уһан тархидаа углаад һуухадаа, түрэ зониие баһаа гүш? — гэжэ Сахияа шангархаба.

— Үгы, ноён худа, хүлисэгты намайе. Малгаймни урагшаа жомбойгоошо ураг эльгэнээ хүндэлөө гээшэл, хойшоо жомбойгоошонь хадаа хотогор Түгнөөрнай хонин хурыгаад хэр таргалжа байна хаб гэжэ адаглана гээшэл,— гэжэ Хүбүүхэн баатар дохин һагад харюусаба.

— Шимни тиихэдээ хонидой хулгайшан гээшэ гүш? Суушни Урда Хёлго хүрэтэр тараһан байха.

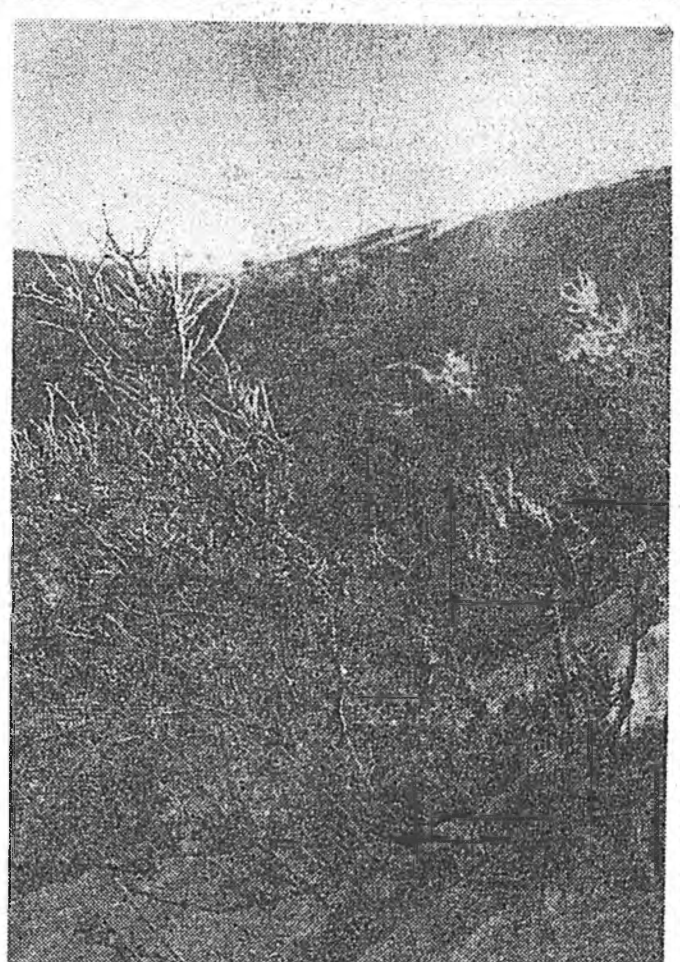
— Юрэдөө, худа, алдуу эндүүгээр һүрэгөө танингүй, түргэн дундаа түбөө хурьга саб шүүрээшые манай нютагта хулуушан гэжэ тоолодоггүй юм лэ. Харин Хориин дүүмыч байшангые галдалсажа, хорин мянган түхэригыень үбэршэлэлсэһэн хүниие одоол хулуушан гэлсэгшэл.

Һамажын Сахияа һүрхэйтэжэ байһаар, түрэ зоной дунда дайраяа тоншуулжархихадаа, харюусаха үгэшьегүй, тон ехэ эшэжэ, эгтээ хахашаһан юумэдэл бүгтэгэнэн һуутараа, даб гэжэ бодоод, һуга харайн, газаашаа гаража, мориндоо мордоод арилшаһан юм гэхэ.

Минии үбгэ эсэгэ тэрэ түрэдэ һүнишэнөөр байжа, энэ ушарые хараһан, дуулаһан байгаа юм.

Иимэрхүү ушарта манай нютагаархин иимэ үгэнүүдээр тобшолол хэдэг: «Өөрынгөө тархидахи бүгэ харахагүй аад, хүнэй тархида аһалдаһан хашаг обёорхо». Үгышье һаа: «Үлүү гараад, булуу химэлээ»,— гэжэ үбгэжөөл һонин хөөрөөгөө дүүргээ һэн.

Д. ТОГОШИЕВ.

Хүр саһаар дараатай
Хүтэлэй арын бороложо,
Хүрөөгүй булагай аминда
Хүлэрэн сэнтээд
бээрэнхэй.

Игаабари сагай ерэхэдэ,
Энээхэн борохон бороложо,
Элшэ тодоод үндыхэл,
Эшээрээ дүүрэн тэнинхэл.

Б. ЖАНЧИПОВАЙ шүлэг.
А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

ГУРБАН АМТАТАЙ
Эртэ бодоходо, нойр
амтатай,
Эжын гарһаа эдеэн
амтатай.
Эжэлсэн һуухада, нютаг
амтатай.

ГУРБАН ЗӨӨЛЭН
Хүлөөр гэшхэхэдэ, хүхэ
ногоон зөөлэн.
Хөөрэлдэн һуухада,
хүүхэнэй зүрхэн зөөлэн,
Хүнэй бэедэ гарай альган
зөөлэн.

ГУРБАН САГААН
Үндэр тэнгэриин саһан
сагаан,
Үхэр малай һүн сагаан,
Үнэн нүхэрэйм сэдьхэл
сагаан.

ГУРБАН ХОРОН
Улинха эхэнэрэй хараал
хорон,
Уляаһан түлеэнэй униин
хорон,
Уймар архинша — гэр
бүлэдөө хорон.

ГУРБАН ГАШУУН
Нюдэнһөө гараһан уһан
гашуун,
Нэрэ муута ябадал
гашуун,
Нэгэнһээ гараһанаа
алдахань гашуун.

М. ГЕРГЕНОВЭЙ
суглуулбариһаа.

ҮНГЭТЭ ДАМЖУУЛГА ХАРАНА

Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада Сэлэнгын районой ажалшадай, малшадай ажаһуудал улам һайжаруулагдана. Ажалшадые хубсаһа хунараар, эд бараагаар гүйсэд хангаха талаар худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд горитойхон анхарал хандуулдаг.

Сэлэн-Дүүмын эд бараа-най магазин... «Рубин». «Г... марканууда... зорнүүд тэ... олоор худалд... рынь юуб г... ринда тусхай... тодхогдоо б...

Н. НА...

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Мүрысөөн аша үрэтэй байха ёһотой» — түрүү бэшэг. КПСС-эй ЦК-да — ТАСС-ай материал. «Гусиноозерско ГРЭС-эй барилга дээрэ»— суглуулбари. «Хориин хоймортохи һайндэр»— Н. Ефимовэй фото-мэдээсэл.

Хоёрдохи хуудаһанда: Колхозуудай тоосоото-һунгалтын суглаанууд. «Хэлэһэнниинь хэрэгээр батадхагдана»— В. Трухинай статья. «Хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй уялга»— М. Гершевичэй статья.

Гурбадахи хуудаһанда: Областной 1-дэхи партконференциин 60 жэлэй ойдо. «Ленинэй һургаалаар» — А. Бартановагай статья. Уласхоорондын мэдээсэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: «Субботын үдэрэй галхан»— корреспонденцинүүд. Спортын һонинууд, сонюсхолнууд, мэдээсэлнүүд ба тайлбаринууд.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.35 — Үглөөнэй гимнастика. 9.50 — «Спортлотогой» 11-дэхи тираж. 10.00— Анатолий Сафроновой шүлэгүүд. 10.25 — һонин хуби заяатайшуул» — гэһэн циклһээ «Эзэн хүнэй мэдэрэл»— баримтата телефильм. 10.55 — Дэлхэйн арадуудай творчество. 11.25 — «һанана гүш, нүхэр». 12.25 — «Гэр бүлэ ба һургуули» — тележурнал. 12.55 — Футболоор СССР-эй чемпионат «Днепр» — «Динамо» (Минск) (2-дохи тайм). 13.40 — Футболоор СССР-эй чемпионат. «Динамо» (Тб) — «Спартак». (2-дохи тайм). 14.35 — «Ирландяар» —киноочерк. 14.55 — 15.10 — Забһарлалга. 15.10 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 15.25 — «Холо, ойрын дуунууд». 16.00 — Фильм-үхибүүдтэ, «Фантазия Веснухина» (1—2 серинүүд). 18.05 — «Молдавиин гобелен». 18.35 — «А в этой сказке было так...» —мультфильм. 18.45 — **Политическэ шэнжэлэгшэ Л. А. Вознесенскиин хөөрөөн.** 19.15 — Америкэ Гитлерһээ ракетэнүүд хүрэтэр» (США). режиссерынь Д. Харви — баримтата фильм. 19.45 — «Ан амитадай байдал». 20.45 — **«Эб найрамдал хамгаалха Советскэ комитедэй түрүүлэгшэ Ю. А. Жуковай хөөрөөн.** 21.15 — Шэнэ газар ашаглагшадта концерт. 22.00 — «Время». 22.35 — Уран гоё уншалганууд. М. Шолохов. «Шэнэ газар ашаглагдаба» 23,15 —ЦТ ба ВР-эй ород арадай инструментнүүдэй оркестрэй концерт. 23,45 — һүүлэй һонин, (23,55 хүрэтэр).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва, 8,55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Элүүр энхэ байха гээ һаа!». 9.30 — Баримтата телефильмнүүд. 10.25 — «Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ дамжуулга. 10.55 — **Азербайджан телевидениин программа.** 12.15— «Тамбовская казначейша». 12.55 — «Пети в зоопарке»— мультфильм.

Улаан-Үдэ. 13.00 — **Буряадай комсомолой 60 жэлэй ойдо. «Комсомол минии —хуби заяан»** 13.40 — Киножурнал. 13.50 — «Ахалагша классай һурагшад» — телеклуб.

Москва. 14.3... вын мастерну... арадай артис... 15.45 — «Вир... сэрэгэй-техниче... мүрысөөн. 17... Консерватории... ба ВР-эй ажа... хоорой конце... «Жаргалтай б... — телефильм. ... энхэ байлга». ... лан нойрсоогты... «Изумруд хоты... дэхи дамжуу... Уласхоорондын ... 21.30 — Герц... бодомжонууд... мя». 22.35 — ... пов» — уран һ... 24.00 — Футбо... чемпионат «То... (2-дохи тайм). ...

Редак...
Р. Б. ...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05 пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63. информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81.. корректорская—2-33-61. выпускающие —2-35-95, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Госуд... ственного комитета Бурятской АССР ... делам издательств, полиграфии и кни... ной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, ... Н-01371. Заказ № 64. Индекс ...